

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ АВІАЦІЙНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН
Кафедра міжнародного туризму та країнознавства**

ДОПУСТИТИ ДО ЗАХИСТУ
Завідувач кафедри

_____ Дудник І.М.
«_____» _____ 2020 р.

ДИПЛОМНА РОБОТА
(ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА)

ЗДОБУВАЧА ВИЩОЇ ОСВІТИ ОСВІТНЬОГО СТУПЕНЯ «МАГІСТР»
на тему:

**Феномен острова Балі
як туристичної дестинації**

Виконавець: здобувач вищої освіти 201 групи Деда Юлія Петрівна

Науковий керівник: д.геогр.н., професор кафедри міжнародного туризму та
країнознавства **Вишневський Віктор Іванович**

Нормоконтролер: к.геогр.н., доцент кафедри міжнародного туризму та
країнознавства **Борисюк Оксана Анатоліївна**

КИЇВ – 2020

НАЦІОНАЛЬНИЙ АВІАЦІЙНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет міжнародних відносин
Кафедра міжнародного туризму та країнознавства
Спеціальність: 242 «Туризм»
Освітньо-професійна програма: «Туризмознавство»

ЗАТВЕРДЖУЮ
Завідувач кафедри

_____ Дудник І.М.
«_____» _____ 2020 р.

ЗАВДАННЯ НА ВИКОНАННЯ ДИПЛОМНОЇ РОБОТИ

Деди Юлії Петрівни

(прізвище, ім'я, по батькові випускника в родовому відмінку)

1. Тема дипломної роботи: **ФЕНОМЕН ОСТРОВУ БАЛІ ЯК
ТУРИСТИЧНОЇ ДЕСТИНАЦІЇ,**

затверджена наказом ректора № 1890 /ст від «02» жовтня 2020 р.

2. Термін виконання роботи: «05» жовтня - «20» грудня 2020 р.

3. Вихідні дані до роботи: дослідження має теоретичний характер, виконане на основі аналізу статистичних, літературних та Інтернет джерел.

4. Зміст дипломної роботи:

Вступ

Розділ 1. Теоретико-методологічні засади формування острівного туризму

Розділ 2. Особливості розвитку та специфіка формування туристичного потенціалу о. Балі

Розділ 3. Проблеми і перспективи розвитку сучасного о. Балі

Список використаних джерел

Додатки

5. Перелік обов'язкового графічного (ілюстративного) матеріалу: Табл.1.1. Темпи приросту туристичних потоків у 2019 р., Рис. 1.1. Зовнішні фактори впливу на розвиток туризму в острівних дестинаціях, Рис. 1.2. Чинники привабливості рекреаційно-туристичних ресурсів, Рис. 1.3. Узагальнені кількісні фактори розвитку острівного туризму, Рис. 1.4. Основні проблеми розвитку острівних дестинацій, Рис. 2.1. Знімки о. Балі із супутника, Рис. 2.2. Балі на мапі світу, Рис. 2.3. Рельєф о. Балі, Табл. 2.1. Кліматичні показники на Балі за місяцями, Рис. 2.4. Найпопулярніші сфери експорту, 2018 р., Рис. 2.5. Головні міста о. Балі, Рис. 2.6. Водоспад Канто Лампо, Рис. 2.7. Тегенунган (Tegenungan Waterfall), Рис. 2.8. Водоспад Тибумана (Tibumana Waterfall), Рис. 2.9. Секумпул (Sekumpul

Waterfall), Рис. 2.10. Рисові тераси Tegallalang, Рис. 2.11. Рисові тераси Jatiluwih, Рис. 2.12. Літосферні плити розташовані в області Тихого океану, Рис. 2.13. Вулкан Агунг, Рис. 2.14. Вулкан Батур, Рис. 2.15. Об'ємне зображення вулканів Агунг та Батур, Рис. 2.16. Китайські та в'єтнамські поселення на о. Балі у III ст. до н.е., Рис. 2.17. Стовп Беланджонг (Belanjong), Рис. 2.18. Голландці на території о. Балі на початку XX ст., Рис. 2.19. Святкування незалежності, 1945 р., Рис. 2.20. Пляж Нуса Дуа, Рис.2.21. Пляж Гегер, Рис.2.22. Пляж Кута, Рис. 2.23. Пляж Легіан, Рис. 2.24. Пляж Семіньак, Рис. 2.25. Пляж Лембінг, Рис. 2.26. Храм Бесакіх (Pura Agung Besakih), Рис. 2.27. Храм Улун Дану (Pura Ulun Danu), Рис. 2.28. Храм Улувату (Pura Luhur Uluwatu), Рис. 2.29. Ліс мавп (Monkey Forest), Рис. 2.30. Парк птахів та рептилій, Рис. 2.31. Сафарі Парк на Балі, Рис. 2.32. Серфінг на пляжі Кута, Рис. 2.33. Дайвінг біля узбережжя Нуса Пеніда, Рис. 2.34. Групові заняття йогою в районі Убуд, Рис. 2.35. Міжнародні туристичні потоки на о. Балі, Рис. 2.36. Місячні прибуття міжнародних туристів через порт Балі у 2009–2019 р., Табл. 2.2. Рейтинг найкрасивіших островів світу за версією «Travel + Leisure», Рис. 2.37. Найпопулярніші райони о. Балі за версією «Culture Trip», Рис. 2.38. Район Убуд, Рис. 2.39. Район Кута, Рис. 2.40. Район Семіньак, Рис. 2.41. Район Чангу, Рис. 2.42. Район Санур, Рис. 2.43. Рейтинг найкращих островів світу за версією TripAdvisor, Рис. 3.1. Найважливіші проблеми для розвитку туризму на Балі, Табл. 3.1. Острівні держави, лідируючі за питомою вагою туристичної галузі у ВВП.

6. Календарний план-графік.

№ пор.	Завдання	Термін виконання	Відмітка про виконання
1.	Проаналізувати літературні та інші джерела з проблеми дослідження. Обґрунтувати актуальність, об'єкт, предмет, мету та завдання дослідження. Написати вступ.	05.10-07.10. 2020 р.	виконано
2.	Зібрати й узагальнити матеріал про теоретичні основи формування острівного туризму. Написати перший розділ роботи.	08.10-21.10. 2020 р.	виконано
3.	Проаналізувати особливості розвитку та специфіку формування туристичного потенціал о. Балі. Написати другий розділ роботи.	22.10-04.11. 2020 р.	виконано
4.	Виокремити тенденції розвитку туризму на о. Балі і проаналізувати міжнародні потоки до цієї дестинації.	05.11-09.11. 2020 р.	виконано

5.	Визначити проблеми і перспективи розвитку сучасного о. Балі, запропонувати рішення. Написати третій розділ роботи.	10.11-23.11. 2020 р.	виконано
6.	Узагальнити результати проведеного дослідження, написати висновки,	24.11-26.11. 2020 р.	виконано
7.	Підготувати реферат.	27.11-29.11. 2020 р.	виконано
8.	Підготувати доповідь на попередній захист, розробити демонстраційні матеріали.	30.11-31.11. 2020 р.	виконано
9.	Провести роботу над зауваженнями після попереднього захисту дипломної роботи.	3.12-15.12. 2020 р.	виконано
10.	Захист дипломної роботи	22.12.2020 р.	

7. Дата видачі завдання: «02» жовтня 2020 р.

Науковий керівник дипломної роботи _____ Вишневецький В.І.
(підпис керівника) (П.І.Б.)

Завдання прийняв до виконання _____ Деда Ю.П.
(підпис випускника) (П.І.Б.)

РЕФЕРАТ

Пояснювальна записка до дипломної роботи «**Феномен острова Балі як туристичної дестинації**»: 96 сторінок, 43 рисунки, 4 таблиці, 60 використаних джерел.

Об'єкт дослідження: туристична сфера о. Балі;

Предмет дослідження: особливості формування та складові туристичного потенціалу о. Балі;

Мета роботи: визначення передумов розвитку та сучасних особливостей туристсько-рекреаційного комплексу о. Балі.

Завдання:

1. З'ясувати роль острівного туризму в розвитку регіону;
2. Виявити фактори, що впливають на розвиток острівного туризму;
3. Виявити проблеми розвитку острівних дестинацій;
4. Встановити передумови розвитку о. Балі як туристичної дестинації в складі республіки Індонезія;
5. З'ясувати складові туристичного потенціалу о. Балі;
6. Встановити місце о. Балі на міжнародному туристичному ринку;
7. Виявити актуальні проблеми розвитку о. Балі як туристичної дестинації;
8. Запропонувати перспективні напрями розвитку туристичної діяльності регіону.

У дипломній роботі використано такі загальнонаукові методи, як системний і функціональний підхід, історико-генетичний, описовий, проблемний та статистичний метод.

Матеріали дипломної роботи можуть бути використані у практичній діяльності фахівців туристичної сфери та у навчальному процесі, зокрема під час вивчення дисциплін «Туристичне країнознавство», «Географія туризму», «Географія світу», «Туроперейтинг», «Статистика в туризмі», «Міжнародний туризм».

ЗМІСТ

ВСТУП.....	7
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ОСТРІВНОГО ТУРИЗМУ	10
1.1 Острівний туризм і його роль у розвитку регіону.....	10
1.2 Фактори, що впливають на розвиток острівного туризму	13
1.3 Проблеми сталого розвитку острівних дестинацій.....	18
РОЗДІЛ 2. ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ТА СПЕЦИФІКА ФОРМУВАННЯ ТУРИСТИЧНОГО ПОТЕНЦІАЛУ О. БАЛІ.....	22
2.1 Передумови розвитку о. Балі як туристичної дестинації у складі республіки Індонезія	22
2.2 Складові ресурсного потенціалу о. Балі	49
2.3 Місце о. Балі на туристичному ринку	70
РОЗДІЛ 3. ПРОБЛЕМИ І ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ СУЧАСНОГО БАЛІ	81
3.1 Актуальні проблеми розвитку о. Балі як туристичної дестинації.....	81
3.2 Перспективні напрями розвитку туристичної діяльності регіону	84
ВИСНОВКИ.....	90
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	92

ВСТУП

Актуальність теми полягає в тому, що острівний туризм поступово набуває все більшої популярності. Тому на сьогодні стає актуальним пошук нових напрямків розвитку острівного туризму. В останні десятиліття особливої популярності отримало відвідання індонезійських островів, що відомі завдяки великим готельним комплексам та розвиненій мережі сфери послуг, яка дає можливість якісного і цікавого відпочинку туристів.

Стрімкий розвиток туризму дав змогу визначити його як “феномен ХХ століття”. За даними Всесвітньої туристичної організації (ВТО), чисельність міжнародних туристів у 2019 р. досягла 1,5 млрд. чол. Таким чином, практично кожен п'ятий мешканець планети відпочивав і подорожував за межами своєї країни. Для прикладу, цей показник у 2000 р. становив 0,7 млрд. чол., у 2005 р. – 0,8 млрд., у 2010 р. – 0,9 млрд. чол., у 2014 р. – 1,1 млрд. чол.

Наведені дані свідчать про постійну тенденцію до зростання. Відповідно, тема відповідних досліджень є актуальною. Можна стверджувати, що острівний туризм стає невід'ємною складовою життя людей більшості країн світу і одним із перспективних напрямків соціально-економічної діяльності в ХХІ столітті.

Балі — одне з найпопулярніших місць Індонезії, куди протягом всього року прилітають туристи з усього світу. Незважаючи на те, що він не найбільший острів Малайського архіпелагу, Балі зумів за кілька десятків років перетворитися на світовий центр туризму. Сюди прилітають за високими хвилями для заняття серфінгом, за практиками йоги, за неймовірною природою і кращими видами на захід, за вечірками на пляжах і за унікальною культурою, яку ретельно зберігають місцеві жителі. Саме тому дослідження феноменального буму Балі є актуальним з точки зору туризму.

Мета і завдання дипломної роботи. Головною метою цього дослідження є визначення передумов розвитку та сучасних особливостей туристсько-рекреаційного комплексу о. Балі. Важливим є також розгляд історії успіху

індонезійського регіону для можливості запозичення зарубіжного досвіду в українській реальності.

Завдання роботи:

- З'ясувати роль острівного туризму в розвитку регіону;
- Виявити фактори, що впливають на розвиток острівного туризму;
- Виявити проблеми розвитку острівних дестинацій;
- Встановити передумови розвитку о. Балі як туристичної дестинації в складі республіки Індонезія;
- З'ясувати складові туристичного потенціалу о. Балі;
- Встановити місце о. Балі на міжнародному туристичному ринку;
- Виявити актуальні проблеми розвитку о. Балі як туристичної дестинації;
- Запропонувати перспективні напрями розвитку туристичної діяльності регіону.

Об'єкт – туристична сфера о. Балі.

Предмет – особливості формування та складові туристичного потенціалу о. Балі.

Методи дослідження. У роботі використано сукупність загальнонаукових і спеціальних методів. Багатогранність досліджуваної проблематики зумовила використання системного і функціонального підходів, історико-генетичного, описового, проблемного, статистичного методів її вивчення.

Системний підхід при розгляді процесу формування туристичного іміджу сучасного Балі дозволив виявити взаємозв'язок між потенціалом регіону і стратегічними напрямками його розвитку. Застосування функціонального підходу дає можливість проаналізувати вплив історичного, географічного, культурного, політико-економічного чинників на розвиток туристичної сфери о. Балі.

Історико-генетичний метод задіяний при аналізі розвитку туристичної сфери Балі з другої половини ХХ століття. За допомогою описового методу демонструється вплив внутрішніх економічних і політичних проблем на становлення острова як світового центру рекреаційного туризму. Проблемний метод знайшов відображення при оцінюванні туристичних ресурсів Балі

визначенні їх подальшого розвитку в сучасних умовах. Використання статистичного методу дає можливість визначити місце острова в світі, роль цього регіону в сучасних міжнародних відносинах і світовій економіці, а також оцінити ефективність тих чи інших напрямків розвитку туризму.

Наукова новизна отриманих результатів полягає в тому, що було встановлено основні чинники, які сприяли успіху о. Балі у сфері туризму.

Практичне значення отриманих результатів полягає в їх використанні для збільшення ефективності функціонування національної туристичної сфери за рахунок підвищення туристичного іміджу на міжнародній арені. Практичне значення отриманих результатів полягає в розробці конкретних рекомендацій, спрямованих на удосконалення туристичного сектору о. Балі.

Особистий внесок авторки роботи полягає у з'ясуванні сучасного стану туристичного потенціалу Балі в умовах нестабільної епідеміологічної ситуації.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ОСТРІВНОГО ТУРИЗМУ

1.1 Острівний туризм і його роль у розвитку регіону

Одним з проявів глобалізації є розвиток ринку міжнародних послуг. Під впливом розгортання процесів глобалізації та інтеграції, які відбуваються в сучасному світовому господарстві, дана тенденція є характерною практично для всіх країн світу. Як видно з практики, сфера послуг — одна з швидкозростаючих і найважливіших складових напрямків у світовій економіці. Так, наприклад, в розвинених країнах світу відсоток сфери послуг у структурі валового внутрішнього продукту перевищує 70%. У цій сфері зайнято понад 60% робочої сили.

Туризм є одним з найважливіших секторів у світовій економіці. Наразі туризм залишив позаду себе такі значні галузі, як нафтовидобуток і автомобільна промисловість. Однак, туризм — це не тільки сильний інструмент розвитку економіки. Він також є дієвим фактором у створенні іміджу конкретної території, досягнень майбутнього і пропаганди її історії.

Острівний туризм – це різновид туризму, метою якого є відвідання островів. Додамо, що островом вважається частина суходолу, оточена з усіх сторін водою. Розрізняють такі види островів:

- материкові острови – знаходяться на материковому шельфі, можуть виникати внаслідок занурення материкової поверхні з різноманітним рельєфом;
- вулканічні острови – виникають внаслідок діяльності вулканів;
- коралові острови, або атоли – виникають внаслідок діяльності організмів на підводних вулканічних утвореннях;
- річкові острови – острови в річкових дельтах та на великих ріках;
- штучні острови – створені внаслідок людської діяльності.

Острівний туризм на сьогодні дає можливість широкого вибору:

- активний острівний туризм – участь в активних шоу, музичних акціях: Ібіца, Пхукет, Ко Панган;

- острови для фотографій та духовного збагачення: Гаваї, Філіппіни, Малайзія;

- штучний острівний туризм – відвідування островів в ОАЕ, Нідерланди, Японія;

- дикий острівний туризм – подорож до місць, де відсутній готельно-ресторанний бізнес та є необлаштовані для туризму території. Такий туризм культивують у Китаї, Таїланді, Малайзії і на Багамських острова, в арсеналі яких знаходиться близько 600 незаселених островів.

Слово «острів» часто асоціюється з епітетами «крихітний», «тихий», «затишний». Але розміри таких островів, як Гренландія, Нова Гвінея, Калімантан та Мадагаскар, руйнують цей міф. Кожен із цих найбільших островів світу за розміром перевищує площу Японії, Чорного моря та всіх Філіппінських островів разом узятих.

1. Гренландія – автономна одиниця Данії. Понад 80% площі найбільшого острова світу вкрито вічним льодом, наприкінці травня настають полярні білі ночі, а ще тут можна спостерігати північне сяйво. Населення, як для острова-гіганта, невелике (близько 58 тис. осіб) і майже повністю складається з гренландських ескімосів.

2. Другий у списку найбільших островів світу — Нова Гвінея. Він ніби з'єднує Австралію та Азію. Європейці відкрили цей острів у XVI столітті і спочатку назвали його Папуа (з малайської — «кучерявий»). Справа в тому, що о. Нова Гвінея був заселений темношкірими аборигенами з кучерявим волоссям. Сьогодні острів розділений між Індонезією та Океанією (держава Папуа-Нова Гвінея) і є одним із найбагатших за фауною та флорою, через що його нерідко називають «Едемським садом».

3. Калімантан — регіон суші, оточений чотирма морями та двома протоками. Надра одного із найбільших островів світу неймовірно багаті. Нафта, газ та алмази, які тут активно видобувають, створюють йому ореол «святості» на

географічній карті світу. До речі, сама назва Калімантан перекладається з малайської як «діамантова ріка».

4. Мадагаскар — острів скарбів. Із усіх перерахованих вище найбільших островів світу ця ділянка землі є єдиною самостійною державою. Донині тут живуть такі ендемічні види тварин, як лемури, манго і фосса (мадагаскарські хижаци), денні гекони (ящірки), ракші (птахи). І все це — лише мала частина тієї фауни, яка збереглася після приходу людини-загарбника. Людська рука орудує на Мадагаскарі з XVI століття, коли один із найбільших островів світу одночасно намагалися привласнити дві потужні держави — Франція та Британія. А в XVII столітті острів став домівкою для піратів.

5. Острів Канади Елсмір є третім за величиною в країні (після Баффінової землі і Вікторії). Він належить до десятки найбільших островів на планеті. Площа Елсміра дорівнює 196 тисячам квадратних кілометрів. На цій території проживає дуже мало людей — всього 170. Натомість на ній досить часто знаходили сліди доісторичних мешканців. Сам Елсмір розташований на півночі країни, далі від інших канадських островів. Тим не менш, він належить до провінції Нанавут. Більш того, він належить до складу Островів Королеви Єлизавети. Омивається Елсмір з усіх боків Північним Льодовитим океаном.

Багато островів широко використовуються у сфері туризму. Наприклад, три з 10 найбільш динамічних туристичних напрямків світу за підсумками 2019 р. займають виключно острови (табл. 1.1).

Таблиця 1.1

Темпи приросту туристичних потоків у 2019 р.

№	Туристичний напрямок	Приріст туристів
1.	М'янма	+40,2%
2.	Пуерто-Ріко	+31,2%
3.	Іран	+27,9%
4.	Узбекистан	+27,3%
5.	Чорногорія	+21,4%

6.	Єгипет	+21,1%
7.	В'єтнам	+16,2%
8.	Філіпінські о-ви	+15,1%
9.	Мальдівські о-ви	+14,9%
10.	Багамські о-ви	+14,6%

Джерело: [9].

Лідером виявилася М'янма, де приріст туристів у 2019 р. порівняно з 2018 роком становив 40,2%. Якщо розглядати статистику з точки зору острівного туризму, то лідером є Філіпінські острови. Такий високий приріст туристичних прибуттів можна пояснити високим рівнем сервісу, унікальною природою та розвиненим туристичним брендом, що позиціонує острови як дестинацію для найбільш люксового рекреаційного туризму.

Таким чином, розвиток острівного туризму наразі відіграє важливу роль у міжнародному туризмі. Прогнозується, що острівні території, де екзотика гармонійно поєднується з розвинутою туристичною інфраструктурою, з кожним роком будуть збільшувати приріст туристичних потоків. Тому аналіз причин стрімкого розвитку острівного туризму є важливим етапом в розвитку загального міжнародного туризму.

1.2 Фактори, що впливають на розвиток острівного туризму

Конструктивні схеми систематизації факторів територіальної організації рекреаційної галузі були запропоновані чехословацьким географом П. Маріотом та радянським географом І. В. Зоріним. Вони запропонували розрізняти фактори генеруючі потребу у створенні рекреаційної системи та фактори, що реалізують рекреаційні потреби [2, с. 4]. Генеруючі та реалізуючі фактори можуть бути територіально локалізованими та нелокалізованими.

Досліджуючи питання розвитку системи маркетингу на ринку туристичних послуг, О. М. Азарян та Н. Л. Жукова виділяють фактори, «що обмежують розвиток рекреаційної сфери і туризму в Україні й окремих її регіонах» та наполягають на розробці «антикризових заходів для відновлення рекреаційної сфери з метою подальшого її розвитку і досягнення економічного зростання» [1, с. 22]. У свою чергу, російські вчені, зокрема І. В. Зорін, у переліку основних факторів впливу на розвиток острівного туризму виділяють групи статичних та динамічних, зовнішніх (екзогенних) та внутрішніх (ендогенних) факторів [7, с. 34—35].

Чинники формування національного ринку розглянуто О.О. Любіцевою. За характером та напрямком дії вони поділяються на стимулюючі формування попиту та відповідної йому пропозиції та лімітуючі – ті, що обмежують попит та пропозицію. Лімітуючі чинники можуть бути як постійно діючими так і тимчасовими та поділяються на такі блоки як рівень соціально-економічного розвитку, якість життя населення, соціально-політична ситуація. Подальший розгляд висвітлено у праці С.О. Щербакової [9, с. 26—42]. Дослідницею у результаті аналізу геоекономічних проблем розвитку острівного туризму, було виділено сім основних груп факторів:

- соціально-економічні;
- фактори географічного положення;
- природно-рекреаційні;
- історико-культурні;
- медико-санітарні;
- політичні;
- екологічні.

Кожна група складається з кількох підгруп, які дають змогу найбільш повно уявити різноманітність факторів, що впливають на розвиток міжнародного туризму.

Жукова М.О. [4, с. 27] пропонує «увесь комплекс факторів, що впливають на розвиток туристичної галузі, поділити на дві групи:

- 1) фактори, діючі незалежно від діяльності організацій туризму;
- 2) фактори, що сприяють розвитку туризму, активно використовувані туристськими організаціями у своїй діяльності».

Дядечко Л.П. при визначенні цілей державного регулювання та пріоритетних напрямів розвитку туристичного бізнесу наводить «як позитивні, так і негативні фактори, пов'язані з політичною, законодавчо-правовою та соціально-економічною ситуацією в країні і в світі» [3, с. 21—22]. Тому питання систематизації чинників, які впливають на діяльність організаторів туризму залишається дискусійним і потребує поглиблення. Щодо дослідження факторів впливу на галузь острівного туризму, то дана проблема залишається недостатньо вивченою (рис. 1.1). Саме тому метою даної статті є виявлення факторів впливу на галузь туризму та їх класифікація.

С.Ю. Цьохла пропонує класифікувати фактори розвитку острівного туризму за такими ознаками і видами:

- 1) за ступенем впливу (статичні і динамічні);
- 2) за напрямом впливу (зовнішні і внутрішні);
- 3) за характером впливу (екстенсивні та інтенсивні);
- 4) за результатами впливу (позитивні та негативні) [6, с. 376].

Рис. 1.1. Зовнішні фактори впливу на розвиток туризму в острівних дестинаціях
Джерело: [21]

З часом існуюча класифікація факторів, які впливають на розвиток туристичної галузі, була доповнена.

До природно-кліматичних чинників належать природно-рекреаційні ресурси, тобто ресурси, які забезпечують відпочинок і відновлення здоров'я та працездатності людини, а також естетичні ресурси — комплекс природних чинників, які позитивно впливають на духовний стан людей. Серед природно-рекреаційних, естетичних та інших видів туристичних ресурсів велике значення для туристів мають ландшафт, клімат, рослинний і тваринний світ, водні ресурси, рельєф (рис. 1.2).

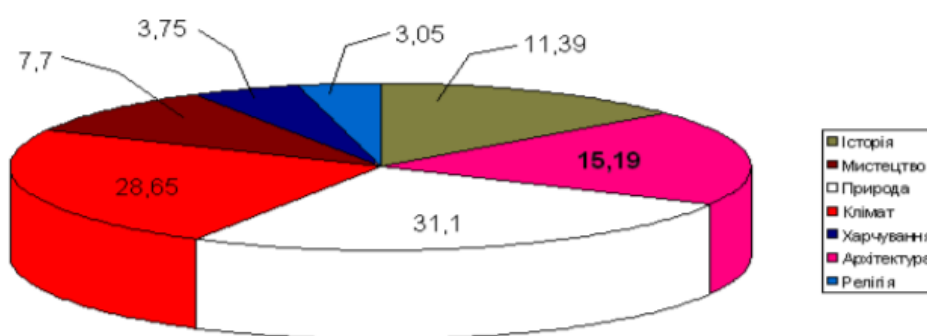

Рис. 1.2. Чинники привабливості рекреаційно-туристичних ресурсів, %
Джерело: [2]

Відповідно до туристичної літератури [34] чинниками, які характеризують придатність географічного положення острова чи району (регіону) для розвитку туризму, є:

- положення країни чи району (регіону) відносно основних постачальників туристів;
- знаходження країни, району (регіону) на важливих транзитних шляхах;
- віддаленість чи близькість до «гарячих точок» планети;
- положення відносно країн, районів (регіонів) — конкурентів щодо прийому туристів.

При прогнозуванні та плануванні розвитку туристичної галузі необхідно враховувати дію факторів, які найчастіше використовується у дослідженнях, а саме зовнішніх (екзогенних) і внутрішніх (ендогенних), які в туризмі мають специфічні прояви. Нині туристичні потреби та їх обсяги в сучасному світі переважно зумовлені:

- підвищенням добробуту населення, суспільства;
- збільшенням тривалості вільного часу;
- зростанням загальної кількості населення;
- ментальними особливостями населення;
- природно-кліматичними умовами проживання, екологічним станом навколишнього середовища.

У свою чергу, Сірик А.Є. [19] пропонує власну класифікацію факторів, що впливають на розвиток острівного туризму (рис. 1.3):

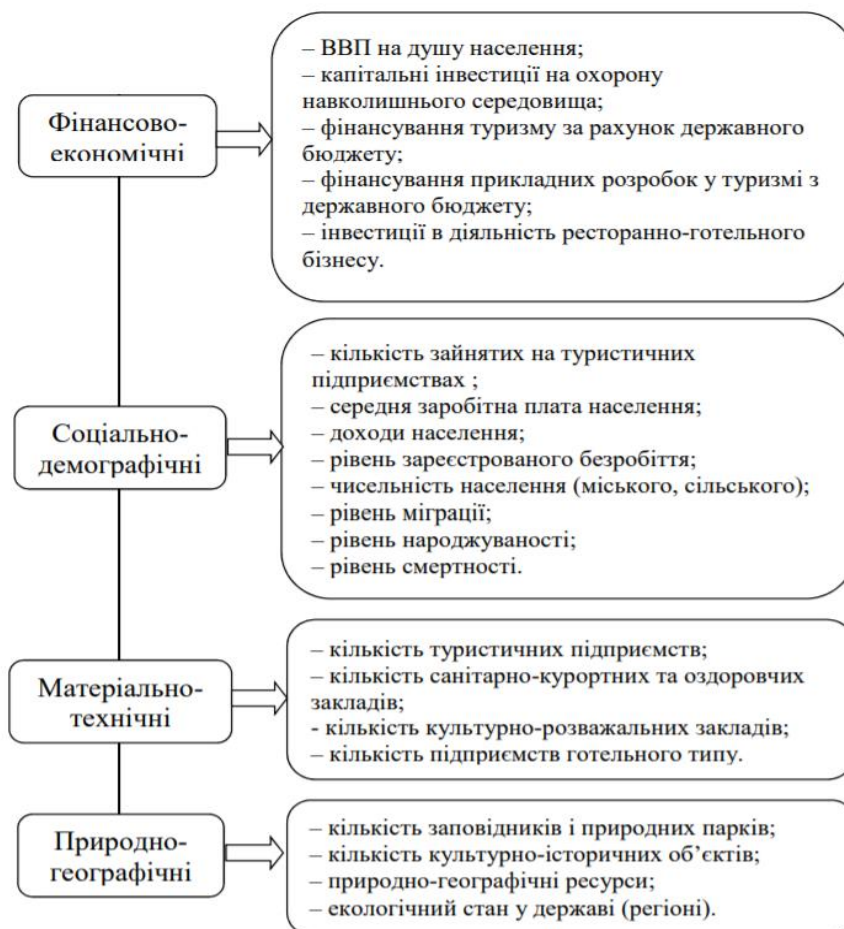

Рис. 1.3. Узагальнені кількісні фактори розвитку острівного туризму

Джерело: [19]

Чинники, що впливають на розвиток туризму, різноманітні й багатогранні. Наприклад, наявність сприятливих чинників приводить до лідерства окремих регіонів і країн у світовому туризмі і, навпаки, небажані чинники знижують туристичний потік.

1.3 Проблеми сталого розвитку острівних дестинацій

Багато дослідників вивчали туризм в острівному контексті. Деякі з цих досліджень стосуються конкретних островів (Мальта, Сейшельські острови, Французька Полінезія, Острів Боракай, Філіппіни, Канарські острови, Гавайські острови, Шелдон та ін.), а інші аналізують острівний туризм загальним, концептуальним чином [22]. Усі острови у певний період часу стикаються з проблемами економічного впливу, екологічних катастроф та проблемами, що стосуються соціальної, культурної та політичної життєдіяльності острова. Наприклад, висока щільність туристів та мешканців островів, таких як Мальта, є джерелом багатьох проблем сталого розвитку [11]. Саме тому, регулювання туристичної діяльності на островах повинно враховувати пропускну спроможність регіону.

Аналіз насиченості туризму є важливим чинником для оцінки можливих сценаріїв розвитку або занепаду острова. Одним з показників насиченості туризму, який враховує всі три сфери впливу, є індекс проникнення туризму (ІПТ). ІПТ включає три змінні:

- 1) витрати відвідувачів на душу населення (економічний показник);
- 2) середньодобові відвідувачі на 1000 населення (соціальний показник);
- 3) готельні номери на квадратний кілометр землі (екологічний показник)

Для островів з низьким рівнем ІПТ найважливішими проблемами є отримання прибутку та міжнародного визнання; для тих островів, що мають середній ІПТ, важливою проблемою є контроль за потенційним розвитком, а для

островів з найвищим ТРІ найбільшою проблемою є підтримка якості туристичних послуг (рис. 1.4).

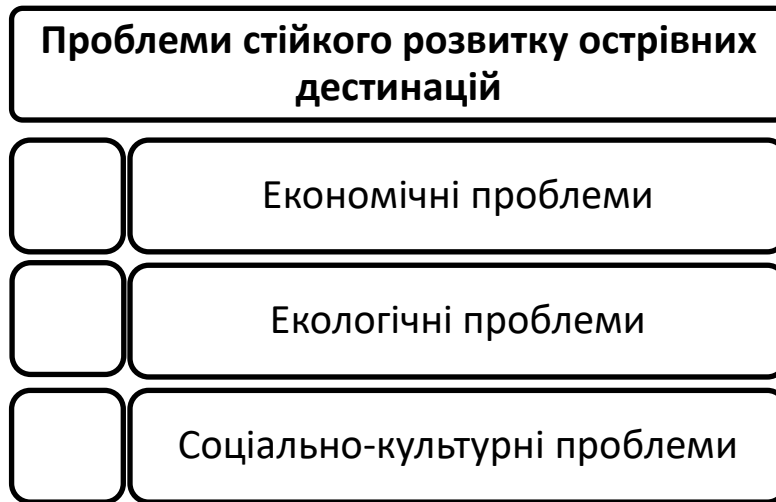

Рис. 1.4. Основні проблеми розвитку острівних дестинацій

Джерело: [12].

Економічні проблеми.

Проблемою для економічного добробуту острова часто є обмежена економічна ресурсна база. Деякі острови мають недостатню кількість ресурсів або життєздатних галузей, крім туризму, для забезпечення доходів та зайнятості для місцевого населення. Наразі вартість сільськогосподарських та гірничодобувних товарів на міжнародних ринках зменшується. Рибальство теж ненадійне, оскільки популяція риби виснажується, а глобальне потепління змінює характер узбережжя та переміщення риби. Тому туризм може стати економічним каталізатором розвитку малих островів. Насправді Т. М. Кроз [9] описує туризм як інструмент для розширення економіки для малих островів. Додатковий ринковий попит призводить до збільшення ефективності послуг та зменшення виробничих витрат. Туризм також посилює конкуренцію, заохочує новостворений бізнес, демократизує ринкову структуру та зменшує проблеми корупції. Прогнозується, що глобальний розвиток острівного туризму може забезпечити більший вибір туристичних послуг для споживачів, відкритість торгівлі та підвищення якості життя місцевих жителів. Незважаючи на це, прибуток від туризму повинен якомога більше залишатися в економіці островів.

Нині політика імпортозаміщення для забезпечення мінімальних економічних витоків є надзвичайно важливою з точки зору економіки. Також політика оподаткування, підприємницькі субсидії та заохочення інвестицій корисні для зміцнення економіки. Острови, що знаходяться під управлінням материка, повинні забезпечити належну частку податкових надходжень. Острови, що перебувають під їх власним управлінням, отримують найбільший економічний вигаш.

Сезонність острівного туризму є ще одним викликом економічній стійкості острова та добробуту жителів острова. Проблему коливання кількості прибулих відвідувачів слід розв'язувати шляхом диверсифікації продуктів та ринку. Ескалація цін на землю є ще однією економічною проблемою на островах, що витісняє місцевих жителів з ринку житла. Це сприяє міграції, що призводить до можливого розпаду культури. Ці тенденції, якщо вони не пом'якшуються, можуть створити серйозний ланцюг проблем для економіки островів.

Екологічні проблеми.

Екологічні проблеми стійкості на островах багатогранні, оскільки острови мають різноманітні райони суші, прибережні регіони та різні види дикої природи. Туризм часто сприяє деградації навколишнього середовища (забруднення, ерозія тощо) у невеликих острівних державах, де є екосистеми, багаті біорізноманіттям. Наразі, відкрившись для туризму, частина цього біорізноманіття знаходиться під загрозою.

Основним туристичним екологічним ресурсом островів часто є прибережні регіони (пляжі, піщані дюни, коралові рифи), які інтенсивно використовуються відвідувачами. Велика кількість відходів (твердих і рідких), що створюються туризмом, є проблемою, оскільки простір для їх утилізації на островах обмежений.

Соціально-культурні проблеми.

Острови стикаються зі складними соціально-культурними проблемами, особливо з корінним населенням. Туризм на островах, особливо малих, більше зближує туристів та місцевих жителів, ніж на материкових напрямках, створюючи

більш вразливу ситуацію для соціальних розладів. Злочинність, комерціалізація культури та втрата традиційного способу життя, моральних норм та сімейного життя впливають на острови більше, ніж на материкові напрямки. Дослідження настроїв жителів та реагування на туризм на островах Мальта та Гаваї [12] показують важливість цього компонента. Інтеграція громади є ключовою для успішного та стійкого розвитку туризму, що означає, що всі жителі острова, які постраждали від туризму, повинні отримати допомогу від місцевих органів правління.

РОЗДІЛ 2. ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ТА СПЕЦИФІКА ФОРМУВАННЯ ТУРИСТИЧНОГО ПОТЕНЦІАЛУ О. БАЛІ

2.1 Передумови розвитку о. Балі як туристичної дестинації у складі республіки Індонезія

Острів Балі знаходиться в Індонезії і належить до складу Малих Зондських островів. З півдня він омивається Індійським океаном, з півночі – Тихим. На заході Балійська протока відокремлює його від острова Ява, а на сході Ломбокська протока розмежовує його від острова Ломбок. Провінція Балі включає в себе острів Балі і кілька невеликих островів: Нуса Пеніда, Нуса Лембонган і Нуса Чанінган. Цей острів знаходиться на південь від екватора на 8° (або 375 км), тобто острів знаходиться в південній півкулі землі. Сама лінія екватора проходить через індонезійські острови Сулавесі і Калімантан.

Нині Балі є провінцією Індонезії. Індонезія — найбільший архіпелаг у світі, який складається з 13–14 тис. островів (точне число невідоме) і ділить себе на 34 провінції. Острів Балі довжиною з заходу на схід близько 150 км і з півночі на південь близько 80 км. Загальна площа цього острова становить 5780 квадратних кілометрів (рис. 2.1). Цей острів вулканічного походження, тому рельєф на острові гірський. Найбільші вершини, діючі вулкани Балі: Агунг (3142 м), Батукару (2278 м), Абанг (2152 м) і Батур (1717 м).

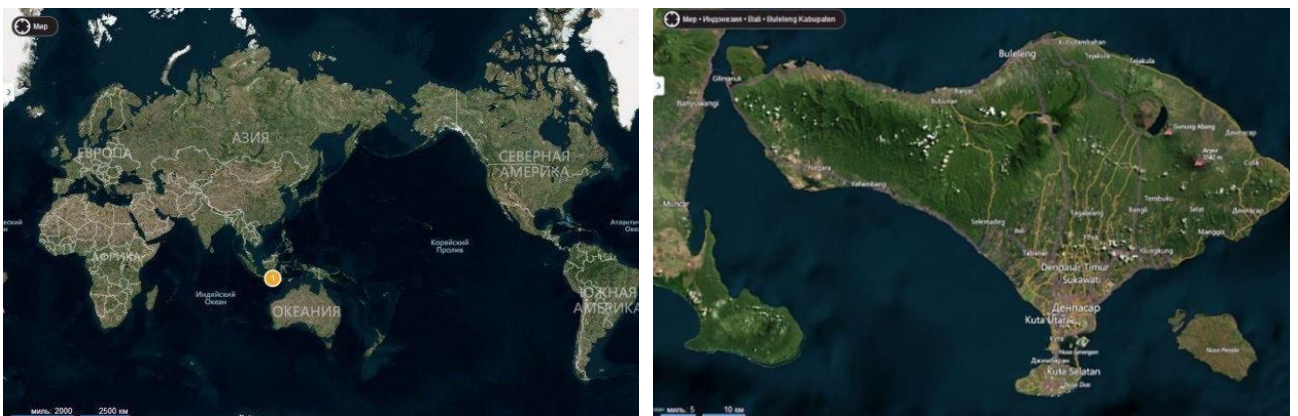

Рис. 2.1. Знімки о. Балі із супутника

Балі — провінція у складі Республіки Індонезія, головним містом якої є місто Денпасар. Повітряними воротами острова Балі є міжнародний аеропорт Нгура Рей поблизу Денпасара. Острів Балі — галасливий, барвистий, жвавий і чарівний острів — один з найвідоміших туристичних об'єктів у світі (рис. 2.2).

Рис. 2.2. Балі на мапі світу

Джерело: [46]

Рельєф.

Балі — найзахідніший із Малих Зондських островів. Із заходу на схід Балі простягається гірський ланцюг — зона високої вулканічної активності. Два великих діючих вулкани Гунунг-Агунг (3142 м) і Гунунг-Батура (1717 м) розташовані в північно-східній частині острова. Вулканічна діяльність зумовлює високу родючість ґрунтів і впливає на розвиток культури. Великі виверження Гунунг-Батура і Гунунг-Агунга в 1963 р, що призвели до численних жертв, спустошили східні райони острова, змусивши багатьох балійців емігрувати.

Серед інших гірських вершин можна виділити Батукаїв (2278 м) і Абанг (2152 м). Цей гірський хребет з розташованим на півдні вапняковим плато, яке називають «Букіт» — пагорби, ділить територію острова на два абсолютно різних регіону. Північний, досить різко піднімається від вузької берегової лінії до гірських схилів. Тут сухий клімат, котрий сприяє вирощуванню кави. У цій частині Балі знаходяться дві річки, що зрошують рисові поля навколо Сінгараджа

і Серіріта. Південний же регіон переважно являє тераси, на яких вирощують рис. Численні річки течуть по ущелинах з пишною рослинністю. Південний захід — це невеликі, добре зрошені ділянки землі і посушливі землі плантацій кокосових пальм (рис. 2.3).

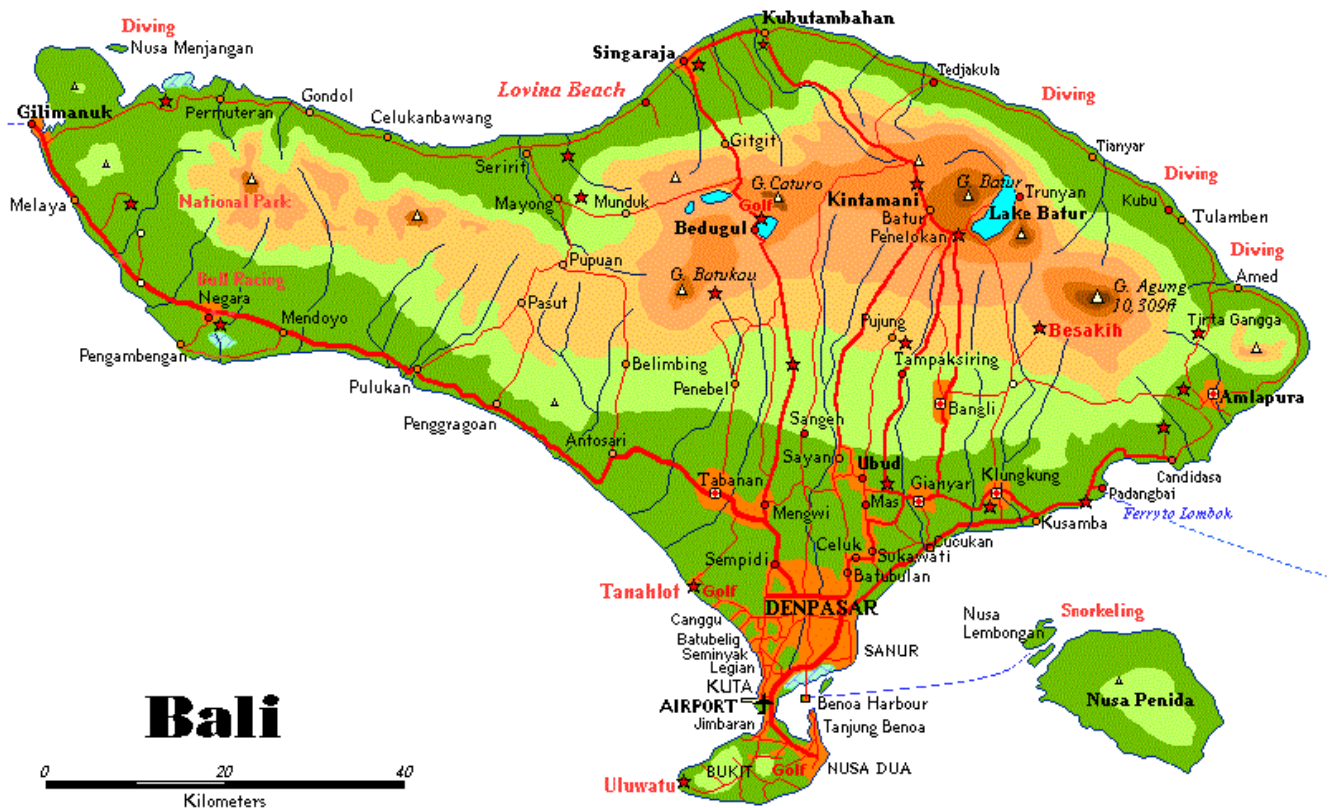

Рис. 2.3. Рельєф о. Балі

Джерело: [57]

Клімат.

Тип клімату острова належить до екваторіально-мусонного. Круглий рік тут однакова температура повітря і води, сонце сходить і опускається за горизонт майже в один і той же час, а з сезонів можна виділити лише два, що відрізняються один від одного: сухий і вологий. Причому, завдяки зміні клімату, в деяких районах в останні роки ця різниця майже непомітна.

Трохи докладніше: сухий сезон починається в квітні і закінчується в жовтні. У цей період відносна вологість повітря становить приблизно 75%, а його середньомісячна температура +27 °С, вода прогріта до +26 ... + 27 °С. Дощів

зазвичай випадає вкрай мало, особливо на півдні, дихається комфортно, вітер помірний. У гірських районах може бути трохи прохолодніше.

У сезон дощів (з листопада по березень включно) температура повітря наростає від місяця до місяця, її середнє значення +29 °С, у воді термометр показує ту ж цифру або на градус нижче. До 90-95% піднімається вологість повітря, часто випадають рясні опади, причому дощі можуть носити затяжний характер. Вітер, який на Балі не стихає ніколи, просто змінює напрямок і нерідко приносить до берегів сміття (табл. 2.1).

Таблиця 2.1

Кліматичні показники на Балі за місяцями

Місяць	Температура вдень (°С)	Температура вночі (°С)	Кількість опадів (мм)
Січень	31	24	325
Лютий	31	24	267
Березень	31	24	221
Квітень	31	24	111
Травень	31	24	101
Червень	30	23	69
Липень	29	23	76
Серпень	30	23	44
Вересень	30	23	79
Жовтень	31	24	146
Листопад	31	24	193
Грудень	31	24	250

Джерело: [40]

Флора і фауна.

Говорячи про рослинний і тваринний світ Індонезії, можна сказати, що флора острова надзвичайно різноманітна. Нині майже 90% території країни

вкрито лісами. У тропічних лісах ростуть понад 2000 видів дерев (зокрема, майже 300 видів пальм, до 30 видів мангрових, бананових, бамбукових, бавовняних дерев, карликові пальми, деревоподібні папороті, та ін.).

Різноманітний і тваринний світ джунглів: носороги, слони, малайські ведмеді, тапіри, крокодили. Тільки тут водяться великі ящери (варани) і людиноподібні мавпи — орангутанги. У країні багатий світ комах, чимало яскравих і великих метеликів, термітів, жуків.

Вся ця різноманітність тваринного і рослинного світу і є однією з причин, що приваблюють туристів до цієї екзотичної країни [10, с. 423—431].

Індонезія у своєму розпорядженні має багаті родовища різких копалин: високоякісну нафту, олово, боксити, нікель, марганець, свинець, мідь, цинк, хром. Поклади олова знайдені на островах Банку, Белітунг, Синкеп і південно-західних областях Калшантану. Родовища нікелю виявлені на острові Сулавесі, Халь-Молуккських островах та Іріан-Джаїт. Марганцеві родовища розташовані в центральних районах Яви, мідна руда розвідана в горах Джайявіджайя (провінція Іріан-Джая), родовища бокситів, срібла та сульфатів знайдені на. Великі нафтові родовища стабільно забезпечують сировиною національну енергосистему.

Політика промислового розвитку Індонезії передбачала дві головні цілі: розвиток імпортозамінних галузей і механізація сільського господарства. З метою скорочення імпорту було прийняте рішення про налагодження виробництва продовольства, текстилю, добрив, цементу. З метою скорочення імпорту було прийняте рішення про налагодження виробництва продовольства, текстилю, добрив, цементу.

Найбільші підприємства, що належать державі – це заводи з переробки сільгосппродукції й виробництва добрив. Серед них можна виділити «Pertamina», що контролює нафтохімічну галузь Індонезії. Суттєвий відсоток виробництва зосереджений в руках середнього й малого сімейного бізнесу. У цій сфері особливо виділяються китайські бізнесмени — їм належить більшість виробничих потужностей. Вони випускають споживчі товари типу меблів, предметів домашнього побуту, текстиль, одяг та друковану продукцію.

Центр приватного підприємництва – західні райони Яви, хоча значний розвиток підприємництва помітний також у столиці – Джакарті.

На імпортованій сировині працює головна галузь національної економіки — легка промисловість. Заводи з виробництва пряжі знаходяться у власності іноземних компаній або держави, а підприємства, що випускають готові тканини, зосереджені в Бандунгу й належать приватному капіталові. Виробництво батику — індонезійський варіант друкованого текстилю, ведеться в центральних областях Яви. Хоча більшість батику випускається в домашніх умовах, діє безліч підприємств промислового виробництва тканини.

Найчастіше громадяни Індонезії знаходять роботу в південній частині Балі в готельній та туристичній галузях, в текстильній та швейній промисловості, а також в малому та середньому бізнесі (народні промисли та виготовлення сувенірів). Текстиль, швейна справа і народні промисли стали становим хребтом економіки Балі, забезпечивши 300 тис. робочих місць, а річний приріст експорту становить 15%, досягнувши в 2018 р. 400 млн. дол. США. Текстильна і швейна промисловість становлять 45%, вироби деревообробки, включаючи скульптуру, меблі — 22% від загального доходу від експорту продукції. На третьому місці знаходиться обробка срібла (4,65%), тут зайнято 5000 осіб (рис. 2. 4).

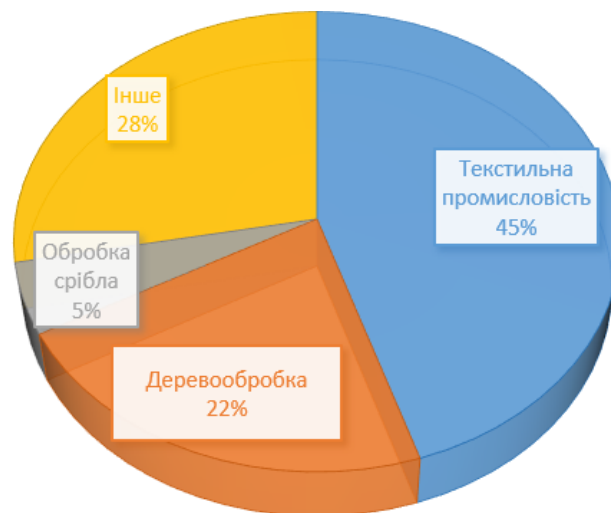

Рис. 2.4. Найпопулярніші сфери експорту, 2018 р.

Джерело: [55]

Крім рису, найважливішими сільськогосподарськими продуктами є чай, кава, тютюн, какао, копра, ваніль, соєві боби, червоні гострі стручкові перці,

фрукти і овочі (тепер біля північно-західного узбережжя розбиті навіть виноградники). Рибна промисловість і ферми також виробляють важливі для експорту продукти.

Населення.

Населення Індонезія нині становить понад 270 млн. чоловік і за цим показником країні займає 4-е місце в світі, поступаючись Китаю, Індії і США. У Республіці 366 етнічних груп. У столиці — Джакарті — проживає 9 млн. осіб, на о. Балі — понад 4,2 млн.

Система соціальної організації подібна до індійської кастової системи і налічує чотири стани:

- шудри — селяни, які становлять приблизно 93% населення острова;
- вайши — каста торговців і адміністративних чиновників;
- кшатрії — каста воїнів і знаті;
- брахмани (або браміні) — священики.

П'ятої касті (недоторканих), як в Індії, на Балі немає. Колір каст співвідноситься з верхнім одягом балійців: чорний носять шудри, жовтий — вайши, червоний — кшатрії і білий — брахмани. Міжкастові шлюби дозволені, завдяки чому допускається перехід з однієї касті в іншу.

На сьогоднішній день традиції кастової системи більше збереглися в релігійних обрядах. Відмінності в економічних функціях членів різних каст поступово стираються, більш високий статус балійці можуть досягти за допомогою освіти, економічного успіху і авторитету в суспільстві. Тобто кастова система на острові не така сувора, як в Індії.

На Балі також проживає велика кількість вихідців з Європи, Північної Америки та Австралії.

Великими містами на острові є Денпасар, Сингараджа, Кута, Убуд.

Рис. 2.5. Головні міста о. Балі

Джерело: сформовано автором.

Природно-кліматичні ресурси:

Вода — головна стихія Балі. Знайомство з островом починається зі знаменитих пляжів, які туристи люблять. Але після відвідання локальних пляжів, знайомства з основними морськими спотами та освоєння серфінгу, саме час відправитися в серце Балі — в центр острова. Через густі джунглі проходять його головні артерії — маленькі струмки і великі повноводні гірські річки. Вони біжать по кам'янистих руслах, потужними потоками несуться з гір і обривів, перетворюючись в дивовижні водоспади. Туристам зазвичай рекомендують виїздити з туристичних районів у глухі тропічні ліси для того, аби відчутти справжню силу і магію Балі.

Водоспадів на Балі багато: великі і маленькі, стрімкі і спокійні. Водоспади в центрі Балі не дуже високі, але вони запам'ятовуються своєю незвичайністю. Деякі з них сховалися в скелях і ущелинах, тому вони відмінно підійдуть для фотосесій. А ось на півночі острова з гір несуться потужні потоки. Уваги неодмінно вартий 80-метровий Секумпул, бризки від якого розлітаються на 30 метрів навколо.

В окрузі Гіньяр знаходиться водоспад Канто Лампо (Kanto Lampo Waterfall) — один із наймальовничіших на Балі. Вода тут біжить по кам'яних терасах, які

утворюють уступи в скелі. Саме тут часто влаштовують романтичні фотосесії в джунглях.

М'які широкі струмені створюють ідеальне тло і атмосферу на знімках. Від місця для паркування до водоспаду викладений зручний, надійний спуск, який допоможе дістатися до місця за 5—10 хвилин. Він веде через ліс, а перила сходів прикрашають національні балійські парасольки (рис. 2.6).

Рис. 2.6. Водоспад Канто Лампо

Джерело: [37]

Інший водоспад – Тегенунган (Tegenungan Waterfall). Він знаходиться не в горах, а в долині. Дорога до нього проходить через рисові поля і колоритні сільські вулички. Потужні потоки ллються з 25-метрової висоти і утворюють внизу невелику лагуну. Наразі це відмінне місце для того, щоб відпочити і скупатися. Але потрібно бути уважними в сезон дощів: туристам рекомендується купатися з обережністю або не робити цього зовсім, щоб не ризикувати.

Тегенунган розташований на шляху безлічі екскурсійних маршрутів по півдню острова з Денпасара і Убуда — в Ліс мавп, сафарі-парк і вже згаданий храм Батуан.

Водоспад прекрасно видно з автостоянки, і він є легкодоступним. Біля нього є кабінки для переодягання та туалети. Людей багато, всім хочеться освіжитися після виснажливої їзди, зробити селфі, а найбільш відчайдушним — стрибнути зі скляного балкона. Але є і недоліки — тут неможливо усамітнитися і навколо повно сміття (рис. 2.7).

Рис. 2.7. Тегенунган (Tegenungan Waterfall)

Джерело: [22]

Наступний водоспад – Тібумана (Tibumana Waterfall). Цей водоспад дійсно надзвичайно популярний, на що є кілька важливих причин. По-перше, він всього за півгодини пересування від Убуда. По-друге, до нього недалеко спускатися. По-третє, вхідний квиток у січні 2020 р. тут коштував лише 15.000 рупій. До водоспаду веде приголомшливої краси доріжка, що петляє повз скель і проходить над річкою. І в кожному метрі відчувається вплив ландшафтних озеленювачів з місцевого села і магія самої природи.

Встати під водоспад Тібумана (Tibumana Waterfall) наважиться не кожен, адже він з гуркотом мчить з висоти 35 метрів. Причому в сухий сезон зі скелі біжить єдиний потік, а в сезон дощів він розбивається на два. Внизу утворюється лагуна, де можна розслабитися, поплавати, а заодно помилуватися природою.

Навколо ростуть папороті і мох, які роблять пейзаж схожим на декорації з пригодницького фільму. Поряд є святе джерело. Якщо є бажання його відвідати, доцільно взяти з собою саронг (рис. 2.8).

Рис. 2.8. Водоспад Тибумана (Tibumana Waterfall)

Джерело: [29]

Ще один водоспад має назву Секумпул (Sekumpul Waterfall). Він розташований в джунглях недалеко від Сингараджа, поруч з однойменним селом. Відкритий для відвідування туристами не так давно, в 2010 р. Насправді, це цілий комплекс з 7 водоспадів з хорошими оглядовими майданчиками. Найвищий з них падає з висоти приблизно 50 метрів.

Туристам рекомендується застатися часом, щоб обійти всі важливі локації цього водоспаду неспішним кроком і насолодитися видом кожного. Для цього буде потрібно близько трьох годин.

Всі водоспади знаходяться на різній відстані від точки огляду, що виробляє особливе враження об'ємності картинки. Навколо — зелень джунглів, рисові тераси і зарості кокосових пальм. Добиратися до нього краще на машині: їхати далеко, дорога не найкраща, легко заблукати, хоча на дорогах і є знаки.

Офіційно вхід на водоспад Секумпур коштує 20.000 рупій. Але місцеві окупували всі під'їзди і підходи до нього і змушують туристів брати за додаткову

плату гіда для спуску до водоспаду. Нині 20.000 рупій дають змогу подивитися на водоспад тільки здалеку з верхнього оглядового майданчика (рис. 2.9).

Рис. 2.9. Секумпул (Sekumpul Waterfall)

Джерело: [32]

Рисові тераси та поля.

Одна з головних природних пам'яток острова Балі — рисові тераси. Їх площа становить тисячі гектарів, а вік деяких перевищує 1000 років. Цікавий факт: слово «nasi», яке перекладається як «рис», має і друге значення — «їжа». Це говорить про велике значення даної культури для балійців.

Рисові поля тут бувають двох типів: тераси і поля.

Тераси – це ступені, створені на схилах пагорбів. Деякі з них налічують тисячі років. Саме тераси найбільше приваблюють туристів, так як виглядають дуже красиво і незвично.

Поля розташовані, в основному, на рівнинах в західній, південно-західній і центральній частині острова. Схожі місця можна побачити в будь-якому сільськогосподарському регіоні світу, тому туристи сюди заїжджають рідко.

Найцікавіші тераси розташовані в центральній частині острова, навколо Убуды. Є гарні місця на сході і півночі острова, в районі великих озер.

Основними атракціями з рисовими терасами/полями на острові вважаються:

- Рисові тераси Tegallalang

Рисові тераси Тегаллаланг (Tegallalang rice terraces) знаходяться в центральній частині Балі, в 9 км на північ від Убуда. Вони розташовані на висоті 800 м над рівнем моря, в річковій долині. Це одна з найдавніших і найбільш відвідуваних визначних пам'яток на острові.

Вважається, що тераси з'явилися тут приблизно 2000 років тому. За більш реалістичними оцінками, вони були закладені в IX столітті. Родючої землі на Балі, особливо в гірських районах, не так вже й багато. А для вирощування рису потрібно досить велика територія.

Місцеві жителі знайшли спосіб засівати цілі поля навіть у горбистій місцевості: для цього вони примітивними інструментами видовбували щаблі на схилах пагорбів. Верхня плоска частина ступені — і є поле для вирощування рису. Її краї оточені валом, який утримує воду.

Приблизно в VIII столітті тут з'явилася система зрошення, яка називається субак. За легендою, її приніс на острів свята на ім'я Маркандейя. Субак є цілим комплексом підземних каналів, що спускаються від гірських озер до рисових полів. Це повністю вирішило питання необхідності доставки води на тераси, інакше місцевим жителям довелося б вручну носити її за десятки кілометрів.

Субак — це не просто інженерні споруди, а певний принцип відносин в суспільстві. Для управління селяни об'єднувалися в громаду, яка складалася з 50—1500 членів. На чолі стояв староста, який мав заступника і секретаря. Окрема людина відповідав за духовну складову і обряди.

Важливу роль в системі субак грала духовність і релігія. Центром багатьох громад був храм, присвячений покровительці озер Деві Дану і рисовій богині Деві Шрі. Кожен етап вирощування рису супроводжувався обрядами, святами та молитвами.

Багато в чому система субак збереглася до сих пір. Принаймні основні її принципи до сих пір дотримуються членами громад.

В останні століття рисові тераси кілька разів опинялися під загрозою знищення. Вперше це намагалися зробити колонізатори. Голландська Ост-Індська кампанія, яка в XVI—XVIII століттях контролювала всю торгівлю в регіоні,

намагалася повністю перевести сільське господарство Балі на вирощування спецій. Для цього голландці почали вимагати від місцевого населення переобладнати рисові поля. В результаті на острові спалахнув голод.

У 1970-х роках всі родючі землі острова ледь не були знищені через нераціональне використання полів. З давніх-давен тут вирощували виключно традиційний балійський рис, який давав по 2 врожаї на рік. При вирощуванні не використали ніяких добрив, крім вулканічного попелу. Але з 50-х років населення Індонезії почало стрімко зростати. Продовольства не вистачало, і рис доводилося закупувати. У 60-х роках на острів завезли нові сорти рису з Філіппін. Вони могли давати 3—4 врожаї на рік. Період дозрівання у нового рису — 3 місяці, у традиційного — 210 днів. Але щоб виростити такий рис, доводилося вносити штучні добрива. Він виявився не дуже стійким до шкідників, що викликало необхідність застосовувати інсектициди. Зате врожайність рису піднялася наполовину. Індонезія не тільки перестала імпортувати його, а й зайнялася експортом.

З одного боку, все це дало змогу підняти рівень економіки в країні. Але зворотна сторона медалі була видна далеко не всім. Активне використання хімічних засобів порушувало екологію, а від занадто частих посадок ґрунт не встигав відпочити і почав виснажуватися.

На щастя, проблему встигли вчасно помітити. У підсумку, в 70-х роках обсяги виробництва рису були значно скорочені, і на поля повернулися традиційні сорти. З тих пір на Балі прикладають максимум зусиль, щоб зберегти родючість ґрунту. Так, в 2012 р. іригаційна і суспільна система субак була внесена до всесвітньої спадщини ЮНЕСКО.

Наразі вони займають перше місце за рейтингом відвідуваності на острові. Вважається, що саме тут можна насолодитися найкрасивішими видами і зробити найкращі фотографії для соціальних мереж. Біля терас є кілька непоганих кафе, оглядових майданчиків, сувенірних крамниць з виробами місцевих жителів.

Ціни:

— 5 000 рупій – це ціна при вході на деякі ділянки поля;

— 10 000 рупій – це ціна стоянки автомобіля біля терас (рис. 2.10).

Рис. 2.10. Рисові тераси Tegallalang

Джерело: [17]

- Рисові тераси Jatiluwih

Тераси займають площу близько 303 га. Вони являють собою штучні ступені. Рис тут вирощують вручну: кілька разів на рік на полях розміщують саджанці, які згодом заливають водою. Через 3—6 місяців (залежно від сорту рису) можна збирати урожай. З кожного гектара збирають не менше 4 тон рису. З огляду на розміри полів, річний обсяг становить як мінімум 2 400 тон урожаю. Однак, цього все одно недостатньо, тому рис завозять з сусідніх островів.

На Джатілуві вирощують білий, червоний і чорний сорти рису. Крім нього, тут ростуть різні овочі, кокоси, кава і банани. За полями доглядають кілька сотень селян. Оскільки ніяка техніка не проїде по вузьких ступінчастим терасах, фермерам в роботі допомагають тільки буйволи, за допомогою яких орють землю.

Коли місцеві жителі зрозуміли, що Джатілуві приваблює туристів, вони побудували тут всю необхідну інфраструктуру для комфортного відпочинку. Зокрема, поряд з терасами є кілька кафе і ресторанів. Ціни в них нижчі, ніж в курортній зоні: добре пообідати можна за 100 000 рупій. Крім того, неподалік від полів можна зняти номер в готелі або навіть орендувати віллу.

Серед терас прокладені зручні стежки, так що туристи без зусиль можуть прогулятися ними, милуючись навколишнім пейзажем. Оскільки різні сорти рису дозрівають за різні терміни, часто буває так, що в одному місці ще колосяться молоді пагони, а в іншому вже активно йде збір врожаю.

Найбільша небезпека для рисових полів — це птахи. При таких розмірах терас дуже складно відлякувати їх вручну. Тому балійці придумали наступний спосіб: по всій площі посадок в землю встромляються палиці, на які прив'язуються стрічки тканини. Ці стрічки розвіваються на вітрі, і птахи думають, що там хтось рухається. Завдяки тому, що тераси займають величезну площу, створюється відчуття, ніби туристів тут майже немає. Насправді це не так: відвідувачів завжди багато. Але всі розходяться по різних куточках великого поля, так що кожен може знайти якесь відокремлене місце для прогулянок (рис. 2.11).

Рис. 2.11. Рисові тераси Jatiluwih

Джерело: [13]

Природно-кліматичні ресурси: вулкани.

Вулкани на Балі — це три вершини, розташовані в центральній і східній частинах острова. Два з них — діючі. А ще є кілька десятків вимерлих і сплячих. Вони утворюють великий гірський хребет в центральній частині острова. Гори на

Балі є священними і грають важливу роль в релігійних обрядах місцевих жителів. В останні десятиліття вершини стали популярними і серед туристів.

Острів Балі, як і вся Індонезія, належить до складу величезного Тихоокеанського вогняного кільця. Воно розташоване в місці зіткнення океанічних, острівних і континентальних літосферних плит. Кільце тягнеться від Нової Зеландії, через Океанію, східне узбережжя Азії, Камчатку, Алеутські острови і західне узбережжя Північної і Південної Америки.

В області найбільшого океану на Землі є три океанські плити — власне Тихоокеанська і дві невеликі — Наска і Кокос. Сюди також примикають Індо-Австралійська, Філіппінська і Євразійська плити. Океанські плити поступово занурюються під континентальні або острівні, так як щільність у них вище. Іноді відбувається навіть занурення в мантію землі. Так, в Тихоокеанському вогняному поясі знаходиться 75% всіх діючих вулканів нашої планети і фіксується майже 90% землетрусів (рис. 2.12).

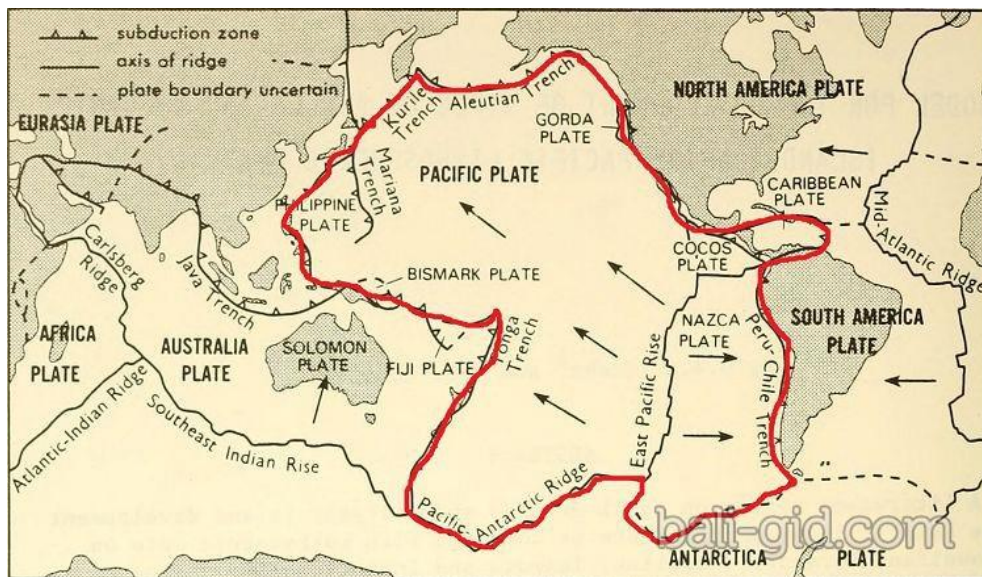

Рис. 2.12. Літосферні плити, розташовані в області Тихого океану

Джерело: [51]

Балі знаходиться в зоні субдукції Індо-Австралійської і Тихоокеанської плит під плитою Сунда (частина Євразійської). На дні океану в місці примикання літосферних плит утворюється Зондський або Яванський жолоб з високою сейсмічною і вулканічною активністю. Геологічний вік балійських гір порівняно

молодий (приблизно 200—500 мільйонів років, деякі гори сформувалися 20 мільйонів років тому). Вони відносяться до палеозойської, мезозойської ери, неогену і четвертинного періоду.

Гірський ланцюг тягнеться із заходу на схід, розділяючи острів на північну і південну частини, і істотно впливає на клімат. У північній половині він сухий, в південній — вологий. Саме тому на півдні більше річок, розвинене сільське господарство, пов'язане з вирощуванням рису і збільшенням обсягів виробництва. Безпосередньо в горах набагато холодніше, ніж на рівнинах. Тут випадає багато опадів, бувають щільні тумани.

Всі діючі вулкани на Балі мають висоту понад 1 000 метрів. Найвищий з них — Агунг, його висота 3142 метри. Гора Батукару, яка знаходиться в кальдері Братан — друга за висотою (2276 метрів). Батур займає лише 13-е місце серед всіх вершин, його висота 1717 метрів. На краю його кальдери є ще одна вершина, Абанг. Вона є частиною старого великого вулкана. Висота Абанг — 2152 метри.

Практично всі гори на острові колись були вулканами або утворилися на схилах кальдер.

Наразі офіційно виділяють три справжніх вулкани: Агунг, Батур і Братан. Усі вони відносяться до центрального типу. Це означає, що посередині гори знаходиться жолоб глибиною близько 20 км (це якраз товщина плит літосфери в цьому регіоні).

Нижня частина вулканічного жерла доходить до земної мантії з магмою, верхня частина закінчується розширенням — кратером. На деяких вулканах можуть утворюватися додаткові кратери (рис. 2.13).

Рис. 2.13. Вулкан Агунг

Джерело: [42]

Останнє виверження Агунга зафіксовано в 1963 р. Батур був активний за останні 100 років тричі — в 1917, 1963 і 2000 роках. Найбільш руйнівне виверження спостерігалось в 1917 р. Остання активність вулкана почалася в 2017 р. (рис. 2.14).

Рис. 2.14. Вулкан Батур

Джерело: [42]

Третій вулкан — Братан — вважається вимерлим, дата його останнього виверження невідома. Швидше за все, воно було кілька тисяч років тому.

У вулкана Агунг один кратер. А у Батура — цілих три. Вулкан Братан — це величезна кальдера, по краю якої є кілька вершин із залишками старих кратерів (рис. 2.15).

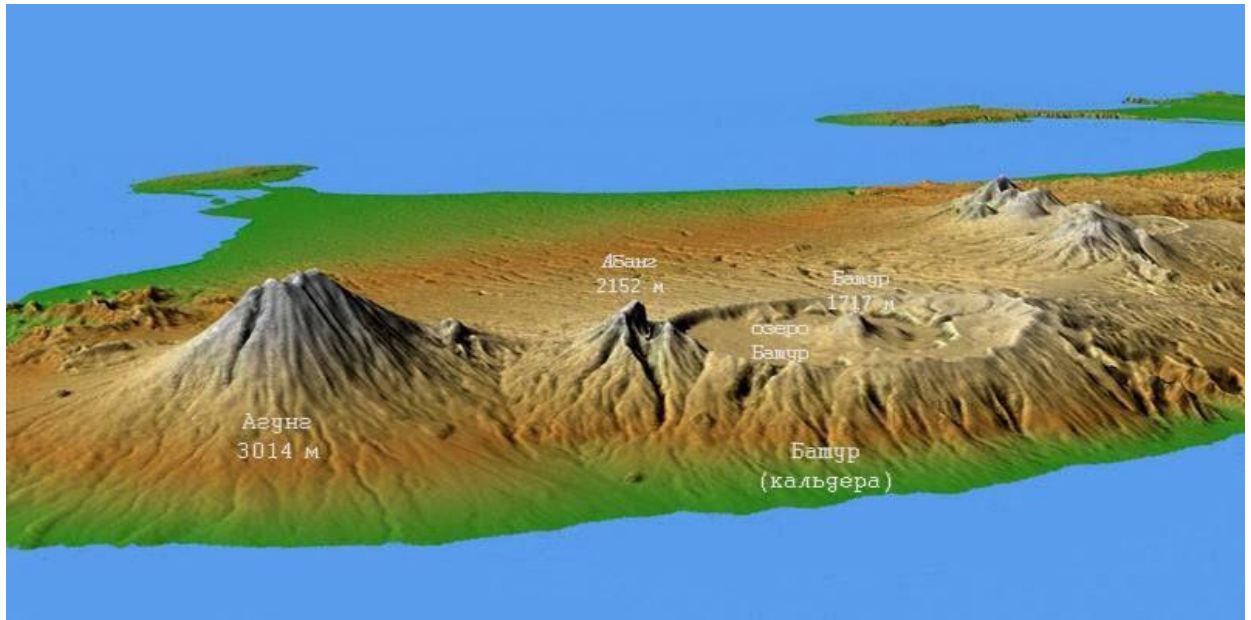

Рис. 2.15. Об'ємне зображення вулканів Агунг та Батур

Джерело: [42]

Таким чином, гори для балійців мають особливе духовне значення. Паломництво до високогірних храмів — важлива частина індуїстської релігії. Підйом до храму для індуїстів — це не просто піша прогулянка, а особливий шлях очищення. За легендою, колись на острові височіла велика гора Махамеру. Боги розкололи її на дві вершини — Агунг і Батур. З того часу острів з пустелі перетворився в родючу землю, придатну для життя людей. З одного боку, таке твердження має свою логіку, адже, завдяки вулканічному попелу, місцевий ґрунт став придатним для землеробства.

Балійці вважають, що на вершинах гір живуть боги, які спускаються на землю у великі свята. Самою шанованою вершиною є Агунг, на його схилах розташований священний комплекс Пура Бесакіх — «Мати всіх храмів». Покровителем святини є Шива (в балійському варіанті — Мехадева), що втілює в

собі чоловіче начало. Біля Батура також розташований храм, він присвячений водній богині Деви Дану. Крім того, невеликі храми місцевого значення є майже на кожній горі.

Історія о. Балі.

Історія Балі в літописах та інших джерелах зустрічається вкрай мало, проте є свідчення про те, що вже приблизно в 2 500 р. до н.е. перші поселенці австронезійців китайського і малайського походження прибули на острів морським шляхом через територію сучасних Тайваню і Філіппін. Вони ж і придумали складну систему зрошення (subak) для вирощування рису. Історія Балі в період бронзового століття знаменується тим, що в цей період китайські та в'єтнамські переселенці прибули на острів Балі в III столітті до нашої ери і привезли вироби з бронзи, заліза і міді. Їх перші поселення були знайдені на північному заході острова, в районі Гіліманук. Займалися вони рибальством, фермерством і полюванням.

Колосальний вплив на культуру острова мали індійські торговці, які прибули на острів в I столітті н.е., адже вони поклали початок сповідання індуїзму. Як результат, в V столітті нашої ери на острові Балі було засновано індуїстське королівство. Варто зазначити, що Балі населяли різні групи народностей, які існували на острові незалежно один від одного. Сучасні балійці в своїх генах мають сліди китайського, малайського, полінезійського, меланезійського і яванського етносів.

Однією з найбільш закритих груп переселенців, які прибули з села Ага на схід острова Ява в 8 столітті н.е., є однойменне плем'я Ага. Поселення Ага знаходиться в гірському районі вулкана Агунг, а також в районі вулкана Батур. Практично не змінилися з незапам'ятних часів племені допомогли давні жорсткі внутрішні правила поведінки в громаді, які не вітають вплив ззовні і асиміляцію.

Перша письмова згадка про острів Балі була знайдена у 914 р. н.е. Вона збереглася на стародавньому стовпі Беланджонг (Belanjong), що до цих пір знаходиться в однойменному храмі в районі Балі під назвою Санур.

Занепад могутнього королівства прийшов на кінець XV століття в результаті децентралізації влади і бажання князів на місцях стати незалежними. Саме в цей час на території Індонезії широко почав поширюватися іслам, завезений купцями з Близького Сходу. Останній король династії Маджапахіт покинув Яву з елітою суспільства (інтелігенція, судді, священники, митці та ін.) і переселився на Балі. Ця хвиля духовності і лягла в основу багатства культури острова, яке витримало натиск часу і ісламу. Яванський священник Ніратха став засновником багатьох знаменитих нині храмів на Балі, наприклад храм Танах Лот.

Як відомо, Марко Поло в 1292 р. і Васко да Гама в 1512 р. були першими європейцями, які причалили до берегів сучасної Індонезії. Але острів Балі вони не відвідували. Тому першим європейцем, що ступив на землю Балі, став голландець Корнеліс де Хутман в 1597 р. Інтерес голландців до острова був обумовлений лише фінансовою та торгівельною вигодою, а не інтересом до

Історія Балі круто змінюється з рішенням Голландії заснувати Ост-Індійську Імперію. Колоніальний контроль поширився на весь архіпелаг в XIX ст. До цього часу королівства на Балі (сьогодні це райони острова) Булеленг, Клункунг, Карангасем, Джембрана, Менгві і Табанан перестали існувати як це було раніше. Більш того, голландці проводили досить агресивну колоніальну політику у відповідь на спроби балійців зберегти незалежність. З 1846 по 1949 р. війська голландців силою намагалися придушити опір. Однак їм вдалося підкорити лише північ острова. Місто Сингараджа було "голландською" столицею острова. Далі в 1894 р. голландці підпорядкували собі схід острова. Південь острова наполегливо захищався і не йшов на компроміси.

У 1902 р. біля берегів Санур зазнало краху китайське торговельне судно. Голландці висунули необґрунтовані вимоги про компенсацію, на що король Бадунга відповів категоричною відмовою. Голландці скористалися цим для військової операції і висадилися в Санур в 1906 р. Після блокади портів вони рушили в палац королівства Бадунг.

Після цього відбулися події, що похитнули вплив голландців в регіоні. І вони залишили яскравий, але трагічний слід в історії Балі. Коли голландські

військові підійшли до палацу вони не зустріли опір. На зустріч їм йшла велика процесія в білих церемоніальних шатах, очолювана самим священиком. Чи не дійшовши 100 кроків до голландців священик встромив собі в груди ритуальний клинок «Керіс».

За ним пішли всі, хто був у процесії. Це були чоловіки і жінки, а також діти. Це було ритуальне масове самогубство «попутан» (Poputan). Горді балійці не хотіли страждати від ганьби і гинути в нерівній боротьбі від рук озброєних до зубів голландців. Тому король Бадунга і його син здалися цій народності, хоча покінчили життя самогубством двома днями пізніше в тюрмі. По всьому Балі прокотилася хвиля ритуальних самогубств, в результаті чого загинуло понад 4000 чоловік. Історія Балі не містить більш трагічної сторінки ніж цей період.

Після таких подій вся світова спільнота різко засудила подібну поведінку голландців. Ці події сильно підірвали їх авторитет. Засудження пішли також з трибун Верхньої Палати в самій Голландії. Проте колоніальні війська завершили підкорення Балі і отримали морально і духовно повноцінну перемогу.

Період голландської Ост-Індійської компанії завершився в 1942 р. Саме в цьому році Імперіалістична Японія окупувала острів Балі під час Другої світової війни. Окупація завершилася в серпні 1945 р. з капітуляцією Японії. Після війни голландці спробували повернути собі колонії в Індонезії, в тому числі і на Балі. Однак цього разу, збройні загони опору запекло перешкоджали цьому. Яскравим прикладом героїзму і самовідданої боротьби за свій народ став вчинок молодого полковника Густі Нгура-Рая, на честь якого названо аеропорт на Балі. Він з нечисленним загonom партизан пішов в самогубну атаку і героїчно загинув. Однак його приклад дуже надихнув сили опору і зміцнив визвольний дух. Після цього голландці вже не могли контролювати колишні колонії в Індонезії. Як результат, 17 серпня 1945 р. перший президент країни Сукарто оголосив про незалежність (рис. 2.16).

Рис. 2.16. Святкування незалежності, 1945 р.

Джерело: [31]

Спочатку після визнання незалежності туризм був досить слабо розвинений, а інфраструктура перебувала в зародковому стані. Навіть за часів хіппі, які стікалися сюди з усього світу, існували лише маленькі бунгало без електрики на пляжах Кути, дешеві кімнатки без зручностей і страви морської кухні за кілька центів. Проте в Санур туроператори вже освоювали туризм. Уряду Індонезії, економіка якої була дуже залежна від експорту нафти, було необхідно знайти і інші джерела доходів, які б також сприяли розвитку індустрії туризму.

На перших порах ці зусилля були спрямовані на те, щоб змінити в очах усієї світової спільноти непривабливий образ, що зміцнився за правлячою верхівкою Індонезії після військового перевороту.

Професійний аналіз ситуації на Балі і план розвитку туризму був зроблений в 1969 р. Проєкт був профінансований ООН під керівництвом Світового банку. Особливий наголос було зроблено на районі Букіт-Бадунга. У 1978 р. балійський губернатор Іда Багус Мантра запропонував зацікавленим сторонам звернути увагу на багату культуру острова. З цього часу музика, танці, релігійні свята, скульптура і живопис грають таку ж роль в туристичному бізнесі, як і постійне вдосконалення інфраструктури. Реконструйовано аеропорт, зводяться готелі класу люкс і скромні недорогі готелі, щоб охопити весь соціальний спектр любителів подорожей. Осушуються рисові поля і будуються водопроводи в найбільш посушливих районах. На зміну недорогому прийшов елітний туризм. Тепер всесвітньо відомі зірки приїжджають в Санур на церемонії одруження, а

європейські міністри проводять відпустку в «Середземноморському клубі» в Нуса-Дуа [18].

Наразі також розвиток отримали серфінг, дайвінг, екологічний і пляжний туризм.

Кількість туристів, які відвідують Балі, швидко зростає. За 2015 рік на Балі побувало 4,0 млн іноземних туристів [19]. У 2018 р. кількість туристів зросла до 6,5 млн осіб [20]. Щороку потік збільшується приблизно на 10%.

Релігія та культура.

Балі, немов «держава в державі», сильно відрізняється за своїми культурними і релігійними особливостями від решти Індонезії. У той час, як переважна частина населення Індонезії сповідує Іслам, Балі — це острівець балійського індуїзму — «Хінду Дхарма» або повна назва «Агама Хінду Дхарма». Лише близько 5% населення острова — мусульмани. Балійський індуїзм — це суміш індуїзму, буддизму і місцевих стародавніх анімічних культів. Божествами релігії є Брахма — творець світу, Вішна — уособлення сили, і Шива — руйнівник. Як і в багатьох країнах, що розвиваються, релігія в максимальному ступені визначає побут, культуру і традиції місцевого населення.

Релігійність балійців отримує вираження в безлічі храмів. Їх на острові налічується понад двадцять тисяч, і будь-який з них можна відвідати туристу. Згідно місцевих правил, кожне село зобов'язане побудувати і утримувати принаймні три храми: пура пусех (початковий храм), розташований в кайя (чистій) стороні села, пура Десаї (сільський храм) в центрі повсякденної діяльності сільської громади і пура Далем (храм мертвих) в келод (нечистій) стороні села.

Балійська культура унікальна. Часто Балі називають театральною державою. Танець і драма з незапам'ятних часів відігравали головну роль в житті балійців. У танцях відчувається дивовижна атмосфера свята і таємничі вірування балійців. Особливо популярні танці: Легонг, Баронг і Кечак. Балійські танці і музика набули розголосу і є однією визначною пам'яткою для відвідувачів

острова. Танці надзвичайно зорові і драматичні, хоча і не звичні для нашого менталітету.

Не менш ніж танцями, Балі славиться своїми художніми ремеслами: живописом, різьбленням по дереву і кості, прикрасами зі срібла і золота, гончарним мистецтвом, скульптурами з каменю та вапняку. Відтінки цих ремесел можна зустріти на острові всюди. Всі готелі на острові побудовані в унікальному національному стилі, і навіть у своєму номері туристи неодмінно знайдуть екземпляри місцевих творів ремісників. У незліченних крамницях є можливість придбати унікальні сувеніри — від маленької дерев'яної фігурки до величезної кам'яної статуї. Ремісники різних видів об'єднані, бо проживають і працюють в різних населених пунктах острова: Тохбаті — ексклюзивний батік; Маас — різьблення по дереву; Челук — ювелірні вироби; Убуд — всесвітньо відомий центр живопису.

Що цікаво, навіть кухня Балі значно відрізняється від решти індонезійської. До того ж, самі остров'яни наголошують на відмінності між балійською їжею і балійською кухнею. Перша — це традиційні балійські страви, що готуються в будинках аборигенів і в простеньких кафе (варунг); друга має на увазі цілий набір страв (традиційних і запозичених), які подають в ресторанах острова. Основою багатьох страв є рис, кукурудза, солодка картопля, саго, плід хлібного дерева. Страви, приготовані з морепродуктів і традиційно сервіровані, зможуть задовольнити запити найвимогливіших клієнтів.

Балійці дуже гостинний і доброзичливий народ. Вони ввічливі, чарівні і життєрадісні. Релігійні канони сповідаються в школах, але головним засобом насадження моралі є театр. Основу балійського суспільства становить спадкова кастова система, але не така сувора, як в Індії. Існує звичай звернення до людини відповідно до її касты: брахмани, намети, веші і шудра (90% населення), і здебільшого кастовість цим і обмежується. На людей з нижчої касты тут не прийнято дивитися з висока, практично немає обмежень у виборі професії.

Офіційна мова Індонезії, бахаса індонезіа, відрізняється від балійської, але нею розмовляють і її розуміє більшість 4,2-мільйонного населення острова Балі.

Більшість балійців так чи інакше розмовляють англійською. На острові розуміють національну індонезійську мову, бахаса індонесія, але в спілкуванні між собою представники різних етнічних груп використовують власну мову.

Балі є одним зі світових центрів серфінгу завдяки тому, що хороші хвилі є тут практично цілий рік. У літній період (травень — вересень) переважають східні вітри, тому є популярними місця для серфінгу на західній стороні острова, такі як Батубалонг, Кута, Баланган, Паданг-Паданг і Улувату. У зимовий час (листопад — березень) через південно-західні вітри для серфінгу краще підходять місця з південно-східного боку, такі як Серанган, Нуса-Дуа, Гегер і Грінбол. На Балі регулярно проводяться змагання з серфінгу світового рівня, зокрема Padang Padang RipCurl Cup.

У 2013 р. на Балі пройшов етап чемпіонату світу з серфінгу ASP World Tour в містечку Керамас за участю кращих спортсменів світу. На острові працює безліч серф-школ, в тому числі кілька російськомовних.

Острів також популярний як місце для занять віндсерфінгом; в Санур проводяться змагання різного рівня, в тому числі міжнародні. Уродженець Санур Ока Сулаксана взяв участь в чотирьох літніх Олімпійських іграх (з 1996 по 2008 роки), переможець Азіатських ігор 1998 і 2002 років і бронзовий призер ігор 2006 р.

У 2008 р. на Балі пройшов чемпіонат Азії з вітрильного спорту [22].

З 2001 по 2008 р. на Балі проводився щорічний жіночий тенісний турнір Commonwealth Bank Tennis Classic, в 2009—2011 роках він отримав статус Турніру чемпіонів і став називатися Commonwealth Bank Tournament of Champions [23].

У жовтні 2008 р. Балі був місцем проведення I Азіатських пляжних ігор, які пройшли на пляжах Кути, Нуса Дуа, Санур і Мертасарі, а острів Серанган став місцем проведення змагань з вітрильного спорту. У 2009 р. на Балі відбувся XVI чемпіонат Азії зі стрільби з лука.

На Балі є кілька полів для гольфу. У 1994 р. поле для гольфу клубу Bali Golf and Country Club було вибрано для проведення турніру Alfred Dunhill Masters [24].

Щорічно тут проводиться кілька марафонів. У тому числі міжнародний ВП Maubank Marathon з кількістю учасників понад 5000 осіб, Bali Beach Run.

Таким чином, острів Балі наразі є найпопулярнішим туристичним центром Індонезії. Мільйони туристів поринули до цієї туристичної дестинації досить давно, однак цей курорт завжди був достатньо дорогим для європейських туристів через значну віддаленість і, як наслідок, високу вартість перельоту.

Курорти Балі заслужено вважаються одними з головних прикрас Індонезії, її перлиною. Не дарма острів славиться, як один з найкращих світових курортів. Це подорож в сонячну казку, залиту золотом тепла, блакиттю моря, смарагдами природи. Там завжди панує свято і править краса. Вояж є привабливою мрією для більшості жителів нашої планети. Всі, хто цінує прекрасне, розуміється на екзотиці, любить пізнавати непізнане, розширювати кругозір, прагнуть потрапити в цю казкову країну. Відпочинок на Балі прекрасний у будь-яку пору р., при будь-якій погоді. Кожен, незалежно від віку та інтересів, знайде тут щось таке, що робить перебування неповторним і чудовим.

2.2 Складові ресурсного потенціалу о. Балі

Балі є найбільш освоєною туристичною зоною Індонезії. Особливістю відпочинку на острові є різноманітність видів сімейного відпочинку з дітьми — безліч дитячих клубів при готелях, різноманітна екскурсійна програма, цікава і дорослим, і дітям.

Пляжі як один з основних компонентів ресурсного потенціалу Балі.

Пляжі Балі різні і абсолютно несхожі один на одного. Піщані і галькові, з білим і чорним піском, з хвилями і без — всі вони привабливі для різних категорій відпочиваючих. Найкрасивіші пляжі Балі, а також кращі пляжі Балі для купання знаходяться на півострові Букіт.

Не секрет, що Балі є відомим місцем для серферів. Сильні хвилі ускладнюють купання на багатьох пляжах, а деякі з них роблять зовсім непридатними для класичного відпочинку на узбережжі.

- Пляж Нуса Дуа

Мабуть, це один з найбільш затребуваних пляжних курортів Балі. Міський пляж в південній частині острова являє собою типову буклетну картинку: блакитна лагуна, кремовий пісок, пальмові гаї і розкішні готелі. Пляж умовно поділяється на кілька частин, найпівденнішу з яких виділяють в окремий пляж Гегер. Чистота на береговій лінії підтримується співробітниками місцевих готелів. Інфраструктура Нуса Дуа розвинена якнайкраще: на пляжі представлені кафе, ресторани, пункти прокату інвентарю для водних видів спорту, оренда шезлонгів і багато іншого.

Пляж відмінно підійде для тихого відпочинку. Незважаючи на багатолюдність в високий туристичний сезон, тут немає галасливих нічних клубів і дискотек (рис. 2.17).

Рис. 2.17. Пляж Нуса Дуа

Джерело: [59]

- Пляж Гегер

Як було сказано вище, пляж Гегер є продовженням Нуса Дуа. Балі — в першу чергу напрямом для серфінгу, і спокійних ділянок узбережжя, придатних для класичного пляжно-купівельної відпочинку, на острові не так вже й багато.

Одним з таких місць, ідеальних для плавання біля узбережжя, на Букіте є саме Гегер Біч. Цей пляж з дрібним світлим піском відрізняється протяжним мілководдям.

Хвиль біля узбережжя практично немає завдяки поясу коралового рифу, що захищає акваторію. Саме Гегер стає центром тяжіння в сезон дощів — з листопада по березень, коли у більшості топових пляжів Балі регулярно піднімаються хвилі.

Саме тому, узбережжя цього пляжу пропонує багато місць розміщення для туристів різних соціальних груп (рис. 2.18).

Рис. 2.18. Пляж Гегер

Джерело: [59]

- Пляж Кута

Пляж Кута — один з найпопулярніших на Балі, так як тут невисокі ціни і багато різних розваг.

Колись на місці курортної зони була невелике село в оточенні зелених лісів. У 60-х роках минулого століття в Куту стали приїжджати хіпі, їх приваблювала краса природи. У 80-х — чутки про це місце почали поширюватися, і тут з'явилися туристи.

Сьогодні Кута — жвавий район, який активно розвивається. На курорті хороша інфраструктура, тут є все для відпочинку і розваг. Також, пляж Кута є одним з найпопулярніших серед молоді, так як саме тут сконцентроване нічне

життя. Але найбільше пляж привертає увагу серферів, як любителів так і початківців.

Цей пляж привертає увагу десятків туристів щодня. Узбережжя вистелено м'яким піском; він світлий і м'який на дотик. Берегова лінія простяглася приблизно на 4 кілометри, її ширина — 30-40 метрів. Дно у океану рівне, захід з берега плавний, температура води — близько 30 градусів. З листопада по квітень, в сезон дощів, на пляж плином виносить сміття, тому тут буває брудно.

Крім розвиненої інфраструктури, на пляжі є безліч шкіл серфінгу на будь-який смак і гаманець.

Згідно до відгуків туристів, купання на пляжі можливе, незважаючи на періодичні сильні хвилі, але для відпочинку з маленькими дітьми варто розглянути більш спеціалізовані напрямки. Щоб помилуватися мальовничими заходами, у вечірній час на пляж збираються не тільки туристи, а й місцеві жителі (рис. 2.19).

Рис.2.19. Пляж Кута

Джерело: [59]

- Пляж Легіан

Продовженням пляжу Кута є Легіан, який відрізняється від попередника. Великі хвилі також роблять його привабливим для серферів, але нічне життя тут менш розвинене. Легіан вважається набагато спокійнішим, оскільки серферів тут набагато менше.

Пляж Легіан один з небагатьох, який належить до змішаного типу: пісок тут має сіруватий відтінок завдяки близькості вулканічного пляжу. На береговій смузі представлена оренда шезлонгів і інша інфраструктура. Легіан не найкращий пляж для відпочинку з дітьми через часті хвилі (рис. 2.20).

Рис. 2.20. Пляж Легіан

Джерело: [59]

- Пляж Семіньяк

Пляж Семіньяк (Seminyak Beach) — піщаний, сонячний і добре обладнаний. Довжина становить близько 2 км, а ширина в різних місцях — від 5 до 40 м. Разом з сусідніми пляжами (Кута і Легіан) він утворює довгу берегову лінію (близько 6 км). Пісок тут дрібний, темніший, в порівнянні з пляжами, розташованими поруч, через вулканічний компонент. Захід в океан плавний, пологий, дно піщане.

Багато серферських пляжів на півдні острова покриті досить світлим і дрібним (але не білим) піском. До числа найкрасивіших належить довгий дрібнопіщаний пляж Семіньяк. По суті, Семіньяк є більш респектабельним продовженням пляжу Легіан.

Хвилі тут не рідкість, а скоріше часта закономірність, тому пляж Семіньяк більше підходить для серферів, ніж для любителів плавання. Природно, для відпочинку з малюками пляжі південно-західного узбережжя підходять не найкращим чином.

До того ж на Семіньяк практично немає природної тіні. Якщо немає прагнення купатися при сильних хвилях, то прийняття сонячних ванн і прогулянки по береговій смузі залишають найприємніші враження (рис. 2.21).

Рис. 2.21. Пляж Семіньяк

Джерело: [59]

- Пляж Лембінг

Панорамний пляж Lembeng Beach знаходиться в провінції Гіаньяр, в 5 км на північ від Санур. Інша назва цього місця, Viaung Beach (пляж Біаюнг), походить від однойменного села, на території якої розташоване узбережжя. Раніше його ще називали «Таємний пляж», так як знали про нього лише деякі серфери. Нині сюди приїжджає досить багато туристів, тому секретним піщаний берег уже не назвеш.

Головна принада пляжу — високі хвилі, які чудово підходять для серфінгу. Кататися тут складно, тому рівень спортсмена повинен бути не нижче середнього. Біля берега є кілька точок для серфінгу. Хвиля щодо берега переміщається справа наліво (це так звана «ліва хвиля»). У районі пляжу нерідко влаштовують змагання з серфінгу.

Популярний Лембінг не тільки серед серферів. Сюди часто приходять зустрічати захід і світанок, просто погуляти по березі або помедитувати. Увечері з моря дме м'який бриз, навіть у найспекотніші дні повітря тут чисте і свіже. Берег покритий чорним піском, в деяких місцях біля входу в воду лежить досить велика галька. Трохи далі від води ростуть високі пальми.

На пляжі можна знайти альтанки для пікніка, невеликі магазини, де продається їжа і безалкогольні напої, є кілька кафе і пара сувенірних магазинчиків. Уздовж берега обладнана прогулянкова доріжка, вона викладена червоною бетонною плиткою. Людей буває багато в першій половині дня, але вечорами можна насолодитися тишею і самотністю. Поруч знаходиться автостоянка, є кілька туалетів і душових кабін. Біля повороту на пляж видно рисові поля, а вздовж дороги — кокосові пальми (рис. 2.22).

Рис. 2.22. Пляж Лембінг

Джерело: [59]

Культурно-історичні ресурси: храми.

На відміну від більшості індонезійців, для яких іслам, головна релігія, балійці в основному, сповідують «Агама Хінду Дхарма» — різновид індуїзму, який також називають балійським індуїзмом. Агама Хінду Дхарма — сплав анімізму, буддизму та індуїзму. Згідно з його постулатів, все, що відбувається, бере початок в світі енергій, де живуть духи, від яких і залежить життя людини на

Землі. Храми Балі — це місця, де балійці шанують своїх божеств за допомогою підношень, музики і ритуальних танців.

Острів Балі — оплот індуїзму в центрі мусульманської Індонезії. Якщо на сусідніх островах з'являється в основному мечеті, то на Балі своєю різноманітністю вражають індуїстські храми. Найчастіше Балі називають островом богів, частка правди в цьому є, адже місцеві жителі щиро вірять в існування духів, готуючи їм смачні підношення кілька разів в день. Якщо говорити про храми Балі, то їх точна кількість невідома, напевно, навіть самим балійцям, тому що в кожному селі, за правилами, повинно знаходитися мінімум три храми — один Pura Puseh, який будується в чистій частині села, другий Pura Desa, що розташовується в центрі села для проведення основних заходів, і являється центром культурного і релігійного життя, ну і третій — Pura Dalem, тобто храм смерті, де проводять ритуали, пов'язані з похованням померлих.

Але серед усього цього різноманіття, є найголовніші храми Балі, які вражають навіть досвідчених мандрівників і туристів своєю пишністю, незвичністю і глибоким корінням. У них відчувається справжня культура острова, древня і якась міфічна. Ні в одному куточку планети більше не з'являється таке стійке відчуття, що потойбічний світ дійсно існує. На Балі ж він сусидить зі справжньою науковою реальністю.

Є кілька свят, під час яких загальні храми відкриті для відвідування:

- Одолан (Odolan). Це день народження храму — тобто, день, коли було завершено його будівництво. Зазвичай святкування триває три дні, але в деякі ювілеї може затягуватися більш десяти днів. Під час Одолана місцеві жителі вшановують богів, котрим присвячується означена святиня.

- Галунган (Galungan). Це день перемоги добра над злом. Галунган святкується раз в 210 днів, і проходить по всьому острову. Вважається, що в цей час боги спускаються на землю. Тому балійці ретельно готуються зустріти їх: всі громадські місця прикрашаються яскравими тканинами, стрічками, бамбуковими жердинами (пенжорамі). Свято триває цілих десять днів, і протягом цього часу можна відвідати будь-який загальний храм.

• Кунінган (Kuningan) — прощання з богами. На десятий день після початку святкування галунган боги залишають землю. Щоб задобрити їх, жителі острова роблять підношення — рис, змішаний з куркумою. Такий рис має жовтий відтінок. Тому і сам день проводження богів називається Кунінган — від слова «kuning» — жовтий. Балійці вірять, що якщо боги залишаться задоволені тим, як їх зустрічали, то і люди до наступного галунган будуть жити щасливо.

• Храм Бесакіх (Pura Agung Besakih)

Цей храм вважається головним на Балі. Він також належить до числа священних храмів острова, яких тут всього дев'ять. Понад 1000 років тому його збудували на діючому вулкані Агунг для захисту місцевих жителів. Крім того, вважається, що саме тут розташована так звана «Вісь світу», навколо якої, за легендою, обертається всесвіт, все планети і зірки. Сам же вулкан служить місцем розташування для богів і шанується у місцевих жителів мало не як найбільш священна точка острова (рис. 2.23).

Рис. 2.23. Храм Бесакіх (Pura Agung Besakih)

Джерело: [47]

Звичайно, що в цьому місці просто не можна було побудувати скромний храм. Тому балійці звели тут цілий комплекс, що складається більш ніж з 86 релігійних споруд. Це дійсно величезна територія. Тут тільки для туристів є близько 30 000 квадратних метрів, а всі будівлі розташовуються на площі понад 150 000 м². Це найбільший храмовий комплекс на всьому острові.

Крім того, Бесаких — це ще й найдавніший балийський храм. Вчені з'ясували, що деякі елементи (такі як вівтарі і сходи) мають вік понад 2 000 років. А це означає, що святилище в цьому місці знаходилося ще до поширення індуїзму на Балі. Швидше за все, на місці нинішнього храму було розташоване язичницьке священне спорудження, де місцеві жителі приносили дари духам своїх предків.

Все це дає змогу сміливо заявляти, що Бесаких дійсно є головним храмом Балі. До того ж, у нього ще є багате минуле.

Весь комплекс складається з трьох основних храмів. Кожен з них присвячений одному з божеств індуїстського пантеону (його ще часто називають Тримурти або Трісакті).

До цієї тріади належать:

- Брахма — бог-творець,
- Вішну — бог-охоронець,
- Шива — бог-руйнівник.

Цікаво те, що кожен з храмів побудований і підтримується за рахунок одного з балийських округів. Так, наприклад, Агунг Панатаран фінансується Клунгкунг, а Дангін Кретег — Карангасемом. Бату Мадег підтримує округ Банглі. У інших округів тут немає великих храмів, але є окремі споруди (наприклад, у Гіаньяра, Бадунга, Булеленга і Табанан). Таким чином, Бесаких є як загальним для всіх балийців, так і головним святилищем для жителів деяких округів.

До речі, тут же можна знайти невеликі вівтарі, що належать представникам балийської аристократії. З точки зору архітектурного оздоблення, найбільш цікавий буде храм Агунг Панатаран. На його території розташовано близько 50 ритуальних споруд.

- Храм Улун Дану (Pura Ulun Danu)

Це другий за важливістю на Балі храм після Пура Бесаких. Він був побудований в 1633 р. і присвячений богині балийських індуїстів Деві Дану — володарці водної стихії. Назва храму буквально перекладається як «голова озера» (рис. 2.24).

Рис. 2.24. Храм Улун Дану (Pura Ulun Danu)

Джерело: [50]

Про Пура Улун Дану на Балі часто можна почути історію, ніби після завершення будівництва храму він так сподобався володарці озер і річок Деві Дану, що та вирішила забрати його частину собі, піднявши рівень води в озері. Однак, якщо турист приїжджає сюди у вересні або жовтні, він побачить, що можна сушею дійти до будь-якої будівлі. Якщо хочеться зробити красиві фотографії, то краще їхати, коли вода озера Братан затоплює частину храму. Нерухома водна гладь озера, яка підступає до більшості будівель, створює ефект плавучості храму.

Легенда свідчить, що зводили цей комплекс ковалі-зброярі, які робили мечі, ритуальні кинджали (криси) та іншу холодну зброю для привілейованих верств населення. Але будували майстри храм не з доброї волі, а за наказом князя Менгві. Після зведення храму в нагороду зброярам дозволили проживати на його території і займатися своїм ремеслом. Через деякий час майстри були вигнані загарбниками, які прибули з острова Ява.

Улун Дану — це храм, який шанується місцевими жителями як одне з найбільш священних місць острова. Він знаходиться на краю озера, яке є одним з головних джерел прісної води для всіх зрошувальних систем Балі. У деяких місцях глибина озера може досягати 35 метрів. Він відомий як комплекс, що

складається з десяти окремих храмів, які, в свою чергу, містять 285 святилищ і павільйонів. Вони були створені на честь богів і богинь води, сільського господарства, мистецтва, ремесел і святих джерел.

Щоб заробити прихильність богині води, від якої залежить добробут народу, віруючі часто проводять релігійні обряди, барвисті церемонії і обдаровують богиню всілякими подарунками. Для цього щорічно влаштовуються такі свята:

- Священний день храму — піодалан. Він проводиться кожні 210 днів (згідно балійським календарем)

- Піодалан Агунг. Це найбільше свято з тих, що тут відзначають. Проходить кожні 420 днів.

Туристам надається змога перебувати у всіх частинах храму, крім центральної, призначеної для цих урочистих заходів.

Крім цього, в храмі є дитячий майданчик — не дуже сучасний, але діти можуть тут відволіктися на певний час. Також тут знаходиться велика паркова зона, яка дуже добре вписується в навколишнє середовище.

Храм Улун Дану розташовується далеко від звичних туристу місць, в горах, на висоті понад тисячу двісті метрів над рівнем моря. Однак, всі хто приїжджає на острів, обов'язково побачать будівлю на купюрі в 50 000 індонезійських рупій.

- Храм Улувату (Pura Luhur Uluwatu)

Храм Улувату (Pura Luhur Uluwatu) знаходиться поблизу села Пекату в південно-західній частині Балі — на півострові Букіт. Він розташований над морем, на крутому кручі заввишки понад 90 метрів. Заснований цей храм приблизно в X столітті. Це одна з дев'яти головних громадських святинь острова, що захищають балійців від злих морських демонів.

Назва Pura Luhur Uluwatu (або Пура Лухур Улувату) утворено двома словами: «Улу» — вершина, і «Вату» — камінь чи скеля. Воно говорить про місце, де побудована балійська святиня. Висота скелі, на якій стоїть храм, близько 95-ти метрів. Храм височіє над морськими хвилями, з нього відкривається вид на океан

і околиці. У гарну погоду звідси можна побачити навіть узбережжя острова Ява. Особливо красиво місце виглядає на заході сонця (рис. 2.25).

Рис. 2.25. Храм Улувату (Pura Luhur Uluwatu)

Джерело: [39]

Улувату — це цілий комплекс, що складається з трьох рівнів (зовнішнього, середнього і внутрішнього двориків). На вході в кожен двір стоять кам'яні ворота — Чанда бентар. Вони захищають територію храму від злих духів. Головних воріт двоє — північні і південні, відвідувачі заходять через південні. Вхід охороняє статуя, що зображає бога Ганеша. Всі двори простелені каменем, біля північних воріт є дерев'яна пагода. Біля внутрішніх воріт стоять фігури з головами слонів і крилаті божества. Зверху ворота накриті невеликим дахом, який вінчає корона. Цей вхід найдавніший, датується X століттям.

У зовнішньому дворику розташований храм Dalem Jurit, місце поклоніння богині Рудра Шива, покровительці бурь, вітрів і полювання. У ньому є колодязь, в якому ніколи не пересихає вода, навіть в сухий сезон. Побудований храм в XVI столітті. За внутрішніми воротами розташовані сходи, які ведуть у двір. Вони оточені тінистими деревами. За ними стоїть статуя Брахмана, яка дивиться на океан. У храмі можна побачити трон верховного бога Санга Хьянг Уайден.

Також там є два зали, в яких проводяться ритуальні церемонії. У це місце дозволено вхід лише служителям храму, туристів сюди не допускають.

Для балійців Улувату — одне з найсвятіших місць на острові. Місцеві жителі вважають, що тут поєднуються суті трьох богів — Брахми, Вішну і Шиви, втім, як і в більшості інших індуїстських святинь. Також храм вважається місцем поклоніння морській богині Деви Лаут. Згідно з давніми віруваннями, скеля, на якій стоїть Улувату — це човен морської богині, що перетворилася на камінь.

Тваринний світ.

• Ліс мавп (Monkey Forest)

Ліси мавп на Балі — це спеціально обладнані території, де можна поспостерігати за життям цих тварин. Від звичайних зоопарків такі місця відрізняються тим, що тут тварини мешкають на волі. В основному, ці ліси орієнтовані на туристів (рис. 2.26).

Рис. 2.26. Ліс мавп (Monkey Forest)

Джерело: [29]

Нині це найвідоміший ліс мавп. На його території живе близько 600 тварин, які розділені на 5 груп, які займають окремі ділянки. Більшість з них збирається на площі недалеко від входу, так як сюди приходять найбільше туристів. Також в лісі є три храми. На південному заході — Далем Агунг, присвячений Шиві. На північному заході — храм Бенджі, присвячений богині Ганги. На північному сході — храм Параджапаті.

Мавпи давно звикли до туристів і зовсім їх не соромляться, але потрібно бути обережними і не брати з собою на прогулянку в цей ліс те, що блищить або можна легко поцупити — ці маленькі пустуни можуть і не повернути ваші дрібнички. Так само рекомендується заздалегідь взяти трохи смакоти для них — це вони завжди люблять.

У глибині лісу мавп знаходиться древній храм, а також місце для проведення церемоній Хинду. Тут є де погуляти, хоча у внутрішні приміщення храму туристів не пускають, а й без цього в Лісі мавп є на що подивитися. Та й сам ліс мавп вражає великою кількістю зелені, статуй і стежок. Наразі це місце вважається справжнім містом мавп, де люди — це тимчасові гості.

- Парк птахів та рептилій

Територія Парку птахів і рептилій займає близько 2 гектарів, на яких зібрано понад 1000 порід птахів з усього світу. Тут є представники Північної та Південної Америки, Африки, Південно-Східної Азії і, звичайно ж, Індонезії (рис. 2.27).

Рис. 2.27. Парк птахів та рептилій

Джерело: [53]

Це найповніша колекція в Азії. Організатори парку постаралися створити для пернатих природне місце існування. Багато птахів вільно літають і розгулюють всією територією парку. Інші живуть у величезних, просторих клітках.

У них можна увійти, познайомитися з птахами ближче, погодувати і сфотографуватися. Поруч розташований Парк рептилій. Тут можна побачити

гігантських черепах, крокодилів, ігуан, змій, ящірок і навіть знаменитих комодських драконів.

- Сафарі-парк на о. Балі

Це один з найбільших парків з тваринами не тільки на острові, а й у всій Азії. Тут живе понад 80 видів тварин, і всіх їх можна побачити в диких умовах. У числі мешканців парку представники трьох регіонів: Індонезії, Індії та Африки.

Це плямисті олені, гімалайські ведмеді, африканські гіпопотиами, зебри, верблюди, страуси, павичі, леви і найзнаменитіші з усіх звірів парку — білі індійські тигри.

У Сафарі-парку кожен день також проводиться серія шоу від різних видів тварин, які відвідувачі можуть вибрати за розкладом. Завдяки такому контакту з тваринами, є можливість відчувати себе частиною дикої природи (рис. 2.28).

Рис. 2.28. Сафарі-парк на о. Балі

Джерело: [55]

Туристичні активності: серфінг.

На цей мальовничий індонезійський острів приїжджають любителі серфінгу з усього світу, адже Індійський океан цілий рік створює їм умови для катання. Тутешні хвилі манять не лише завзятих серфінгістів, а й всіх, хто бажає долучитися до серфінг-руху. Саме Балі для багатьох стає місцем, де вперше люди ловлять хвилі. Навчитися цьому цілком реально навіть за коротку відпустку.

Стихія океану, білосніжний пісок, сонце — зануритися в серфінг-атмосферу і спробувати свої сили може кожен.

Період з квітня по жовтень привабливий для серферів, щоб впевнено стояти на дошці. Особливо липень і серпень радують великою кількістю і частотою високих гребенів. В цей час пасати на західній стороні майже цілий день дмуть у бік океану, завдяки чому хвилі зберігають форму. Саме в сухий сезон «правильні» хвилі приходять на популярні місця катання в Чангу і Букіте.

Тоді ж в Індійському океані трапляються шторми, від яких до острова регулярно відходять Свелл. Цей сезон вважається основним, коли працюють всі серф-споти західної частини півострова Букіт, включаючи Баланган, Дрімленд, Паданг-Паданг, Улувату. Серфінгістів приймають також Кута, Семіньяк, Легиан, Чангу, Баліан і Медеви (рис. 2.29).

Рис. 2.29. Серфінг на пляжі Кута

Джерело: [30]

Найкраще місце для серфінг-дебюту — це пляж Кути. Хвилі розбиваються недалеко від берега — новачкам не доведеться далеко запливати, а дно піщане — що чудово при падінні. Кажуть, що вчитися серфити на піні, що утворюється після обвалення хвилі, дуже весело і багатьом вдається встати на дошку з першого разу. Кататися в Куті можна цілий рік, виключаючи період брудної води з грудня по лютий.

На острові багато серф-шкіл, як місцевих, так міжнародних, зокрема Rip Curl, Pro Surf.

Індонезійські інструктори, минаючи теоретичну частину, відразу починають з практики. Як правило, їх англійська не дуже хороша, а запас російських слів обмежений командами «пливи» і «вставай». У російських школах більш фундаментальний підхід. Спочатку «школярі» вивчають базові терміни, питання безпеки та етикет. Учням пояснюють, як вибирати дошку, кататися в людних місцях, поводитися в зворотних течіях і багато іншого.

Другий етап — навчання на суші і в басейні, де новачки вчаться лежати на дошці, підійматися на неї і ефективно гребти. І тільки після цього можна відправлятися на океан. Дітей ставлять на дошку, як правило, з 10 років. Вартість навчання ненабагато менше, ніж у дорослих.

Після кількох занять можна вирушати в серф-тріп. У сезон дощів школи організовують виїзди на острів Сумбава, який вважається раєм для серферів з незайманою природою і порожніми лайнап. У сухий сезон спот G-land чекає бажаючих покататися з вітерцем. Пляж села Медеви отримав вже світову популярність в світі серфінгу — особливо він популярний серед японців і австралійців.

Туристичні активності: дайвінг.

Дайвінг-сафарі на Балі пропонує маршрути в такі найближчі центри дайвінгу, як Комодо і Ломбок. Острів Балі має легкодоступний міжнародний аеропорт, звідки відправляються більшість груп зацікавлених в дайвінг-сафарі. Безліч любителів дайвінг-сафарі вибирають цей приголомшливий острів своєю відправною точкою завдяки близькому розташуванню до прекрасних місць занурень. Сам острів залишається недоторканим навіть після багатьох років туризму, в результаті неймовірних заходів, вжитих спільнотою. З його ідеальними умовами для серфінгу, жвавим нічним життям, древніми храмами і одними з кращих місць занурень в Індонезії, Балі — неймовірно популярний туристичний напрям. Національний Морський заповідник, створений в 2010 р., захищає

навколишні води Балі від руйнівної промислової діяльності і згубних методів рибальства.

Острів розташований безпосередньо в зоні, відомій як лінія Уоллеса. По суті вона слугує перехідною зоною, де поєднуються такі різні морські екосистеми Азії і Австралії. Це дає Балі багатство розмаїття видів, яке навряд чи зустрічається де-небудь ще в світі. Згідно з оцінками, один тільки сусідній острів Нуса Пеніда, налічує неймовірні 247 видів коралів і 562 видів риб.

Місця для дайвінгу навколо Балі не тільки численні, а й надзвичайно різноманітні. Течії забезпечують хорошу видимість, так в Кристал Бей на Нуса Пеніда вона може досягати понад 150 футів (45 метрів). Величезних скатів і найбільших на планеті видів кісткових риб, рибу-місяць (також відому як Мола Мола) можна побачити на багатьох дайв-сайтах Балі круглий рік. На Мангроув, улюбленому місці занурення місцевих дайверів, розташованому на Нуса Лембонган бачили навіть китових акул (рис. 2.30).

Рис. 2.30. Дайвінг біля узбережжя Нуса Пеніда

Джерело: [55]

В околицях Балі багато місць для дайвінгу, які підходять для сертифікованих дайверів з будь-яким рівнем. Проте, більшість з них мають досить сильні течії, які можуть раптово змінюватися. Ці місця підходять в основному більш досвідченим дайверам. Як і в будь-якому зануренні, непоганою ідеєю буде взяти буй і котушку, щоб помітити своє розташування.

Багато дайверів шукають дайв-сайти з кришталево чистою водою і відмінною видимістю, іноді не підозрюючи про можливий ризик, який несуть такі місця, особливо при стінових зануреннях. Відсутність орієнтирів, на ряду з сильними течіями і системами рифів, що йдуть на гадану нескінченної глибину, можуть викликати дезорієнтацію у деяких дайверів. Дуже легко недооцінити глибину. Тому особливо важливо підтримувати хорошу плавучість і постійно звірятися з дайв-комп'ютером або глибиноміром.

Туристичні активності: йога.

Балі — справжня Мекка для бажаючих возз'єднатися з чарівною природою острова і помедитувати. Пишна смарагдова рослинність, бірюзова вода, яскраве небо, золотий і таємниче чорний пісок, дивовижні квіти і прекрасні храми — все це налаштовує на позитив, і саме тому йога на Балі так популярна: тут дуже легко вдається медитація (рис. 2.31).

Рис. 2.31. Групові заняття йогою в районі Убуд

Джерело: [55]

Особливо чудові відчуття залишаються після занять йогою біля берега океану на світанку і заході. На Балі особлива атмосфера, яка дуже добре відчувається, але дуже важко піддається опису: якість відчуття загадковості, містики, і в той же час спокою й умиротворення. Балі завжди широко розкриває свої обійми для всіх, хто шукає себе, хто хоче зрозуміти і знайти щось головне в

житті. Балі належить до одних з небагатьох місць Сили на нашій планеті: місць, де сходяться тектонічні плити Землі. У таких ділянках відбувається викид дуже сильною енергії, яка виліковує хвороби, розкриває таланти і здібності, дає натхнення і можливість доторкнутися до Божественного розуму.

На Балі дуже непогано організована йога-інфраструктура: безліч йога-резортів пропонують чудові умови проживання. Зазвичай це затонувши в зелені невелика доглянута територія, на якій розташовані комфортні бунгало з усіма зручностями. Зазвичай йога-тури на Балі тривають 10—14 днів.

Балі прекрасний у будь-якій точці острова, єдине — є більш людні, жваві місця, а є більш тихі, відокремлені. Якщо турист прагне до певного самотництва — потрібно уникати заселення в південних районах острова, де зосереджена вся індустрія пляжних розваг. Особливо це стосується нійбільш старого і найбільш популярного у туристів курорту Кута, де кількість людей на 1 кв. км просто вражає уяву. Також дуже численний пляж Семіньак. Напевно, з усіх місць острова найбільше для занять йогою підійде місто Убуд — духовна і культурна столиця острова, який знаходиться в самому його серці. Але якщо купується повний йога-тур, він зазвичай передбачає проживання та харчування в спеціально організованих йога-ретрітах. Зазвичай ці міні-готелі для любителів йоги розташовані окремо і не дуже близько до гучних пляжів острова. Найпопулярніше місце, як згадувалося вище, це Убуд, в якому є безліч шкіл йоги, йога-центрів, йога-ретритів і приватних викладачів. Кафе і ресторани Убуда орієнтовані на веганів, вегетаріанців і сиродів. Також популярні йога-ретрити Санур, Чангу і заходу Балі.

Таким чином, в уявленні більшості людей Балі виглядає просто раєм на землі, і цей образ активно підтримується яскравими фото. Цей овіяний романтичними розповідями найпопулярніший індонезійський острів знаходиться в Малайському архіпелазі, омивається з півдня Індійським океаном, з півночі — морем Балі Тихого океану. Із заходу відділений однойменною протокою від острова Ява, зі сходу — Ломбокським протокою від острова Ломбок.

Балі приваблює туристів своїми первозданими ландшафтами, тропічними лісами, значними вулканами Кінтаміні, Гунунг-Батур і Гунунг—Агунг, древніми храмами і, звичайно ж, безкрайними райськими пляжами.

Великий вибір екскурсій для любителів історії, архітектури та мистецтва, морські прогулянки на яхті, численні СПА (в тому числі і дивовижні — наприклад, масаж зі зміями), дайвінг, серфінг, фантастична природа — це все Балі, в який неможливо не закохатися.

2.3 Місце о. Балі на туристичному ринку

Індонезія повністю лежить на островах, яких понад 17 тисяч. Вони простягаються від Південно-Східної Азії до Австралії. Тому мало яка інша країна настільки ж прекрасна з точки зору пляжного відпочинку і дайвінгу, тим більше що прибережні води Індонезії виключно багаті унікальними видами риб, коралів та інших морських тварин.

Найвідоміший і відвідуваний туристами острів Індонезії — невеликий (всього 150 на 110 км) Балі. Поєднавши прекрасну природу і давню індуїстську культуру, цей острів став популярним серед західних любителів екзотики ще в 1930-і роки. У 2019 р. кількість приїхавших сюди туристів майже в півтора рази перевершило число місцевих жителів (6,28 млн туристів порівняно з 4,2 млн місцевих) (рис. 2.32).

Тому все більше число шанувальників автентики смаку і чистоти жанру звертають свою увагу на прекрасні острови Індонезії. І в першу чергу погляди зводяться до о. Балі.

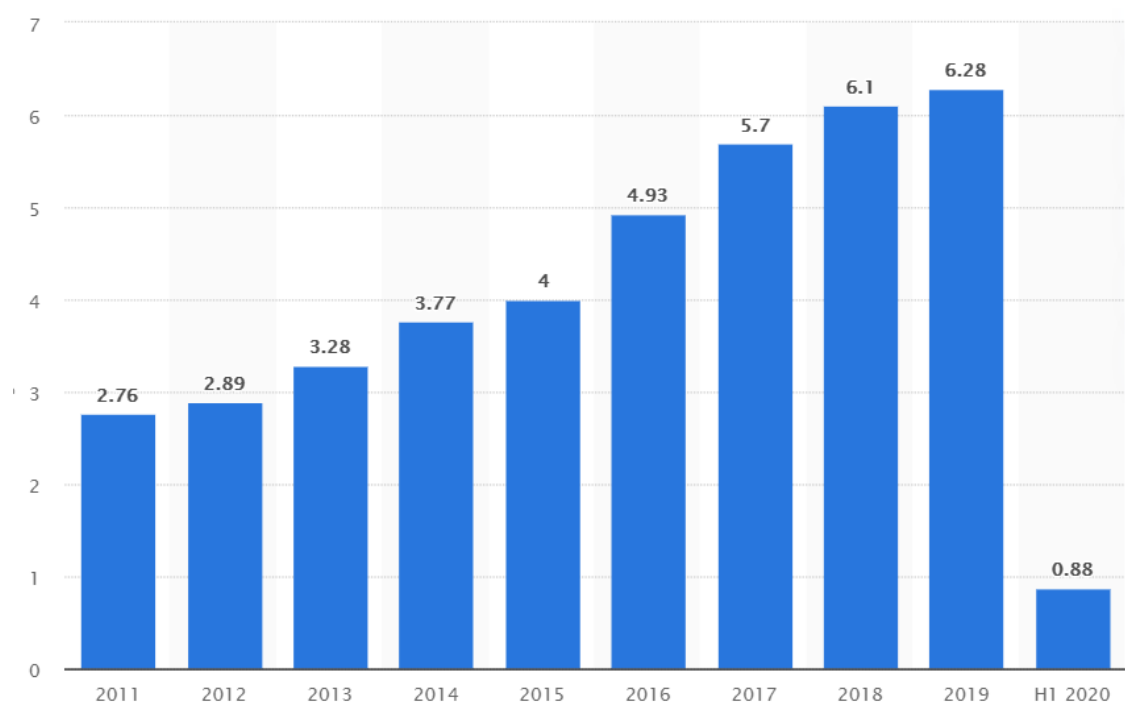

Рис. 2.32. Міжнародні туристичні потоки на о. Балі

Джерело: [51]

Таким чином, кількість міжнародних туристів на Балі зросла на 3,6% у 2019 р. до 6,3 мільйона, порівняно з 6 мільйонами у 2018 р., згідно з нещодавно опублікованими щорічними офіційними новинами статистики розвитку туризму в провінції Балі від Badan Pusat Statistik Provinsi Bali.

Незважаючи на низку геополітичних проблем, що впливали на міжнародні поїздки у 2019 р., стійкість Балі як головного туристичного напрямку демонструється його постійним зростанням кількості міжнародних приїздів відвідувачів. Кількість міжнародних приїздів відвідувачів, що проходять через міжнародний аеропорт Нгурах-Рай, зросла на 3,8% до 6,2 млн у 2019 р. порівняно з 6,0 млн у 2018 р..

Кількість міжнародних приїздів відвідувачів, які в'їжджають на острів через порт Балі, сильно коливалась за останні десять років — від 5298 у 2009 р. до 77886 у 2015 р., як показано на графіку нижче. У 2019 р. кількість прибулих міжнародних відвідувачів, що проходять через порт, впала на 29,2% з 43 314 у 2018 р. до 30 682 у 2019 р.

У 2019 наймасовіший журнал для мандрівників «Travel + Leisure» (5 млн. читачів) опублікував рейтинг найкрасивіших островів світу. Перші три позиції були зайняті островами Індонезії, де Балі зайняв друге місце. Повний рейтинг має такий вигляд:

Таблиця 2.2

Рейтинг найкрасивіших островів світу за версією «Travel + Leisure»

№	Назва острова	Опис
1.	о. Ява (Індонезія)	«Це не тільки економічний, політичний і культурний центр країни, а й територія з абсолютно унікальною природою, яка за своєю привабливістю для туристів не поступається яванським містам і храмовим комплексам».
2.	о. Балі (Індонезія)	«Головна і безперечна перевага Балі — це чудові пляжі, приправлені морської блакиттю, незвичайно мальовничою природою, древньою культурою і, що важливо, відмінною погодою протягом усього року».
3.	о. Ломбок (Індонезія)	«Острів славиться своїми гончарними виробами, шовком і тканинами із золотою і срібною ниткою, створеними вручну місцевими майстрами».
4.	Мальдівські о—ви	«Місце, де збуваються мрії, а картинки райського відпочинку перетворюються в панорамний вид з вікна».
5.	о. Уаїхеке (Нова Зеландія)	«Цей острівець відомий як один з головних центрів мистецтва Нової Зеландії. Художники

		можуть знайти тут підтримку, а туристи — художні галереї та цікаві студії».
--	--	---

Джерело: [44]

На Балі велика кількість різних районів і кожен з них має свої особливості. Щоб відпочинок пройшов максимально комфортно і цікаво, слід з усією відповідальністю підійти до вибору району. Туристам важливо визначитися, що для них має найбільше значення: пляжі для купання, нічні розваги, серфінг, дайвінг, шопінг або пам'ятки. І з огляду на це підходити до вибору курорту.

Райони Балі дуже різні і мають різний мікроклімат, інфраструктуру і природу, але всі разом вони роблять Балі багатогранним і неповторним місцем для відпочинку. Південь острова більш населений і більш туристично розвинений, північ і центр острова також приваблюють туристів, хоч і в меншій кількості. Схід острова пропонує більш спокійний і розмірений відпочинок. Західну частину острова обирають туристи, які прагнуть самоти і зануритися в більш традиційне життя балійців. Аби полегшити туристам вибір майбутнього району для відпочинку на Балі, у 2017 р. відоме у всьому світі туристичне видання «Culture Trip» склало рейтинг найкращих регіонів острова та їх особливості (рис. 2.33).

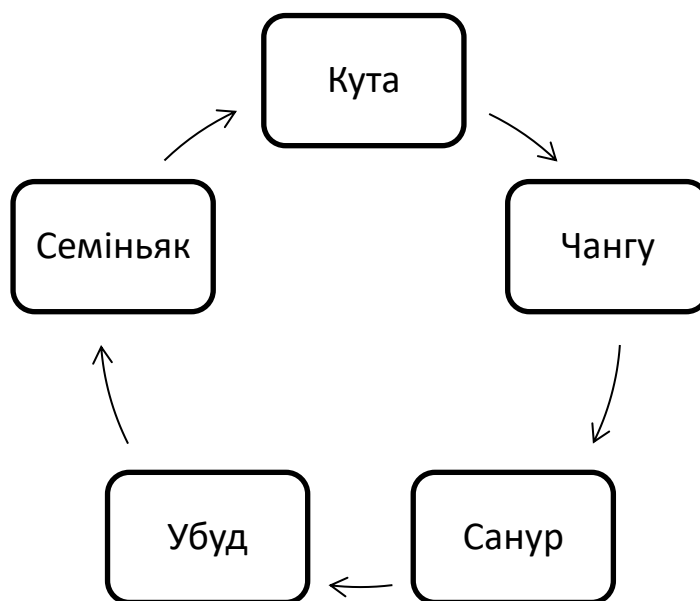

Рис. 2.33. Найпопулярніші райони о. Балі за версією «Culture Trip»

Джерело: сформовано автором.

- Убуд

Убуд вважається культурною столицею острова — весь Убуд буквально напханий творчими майстернями, арт-галереями і магазинами, в яких можна купити вироби з дерева, скла і металу, вироблені місцевими умільцями. Убуд також столиця медитативних практик.

Знаходиться Убуд в регіоні з комфортним кліматом — на висоті 200 метрів над рівнем моря далеко від океану, тому тут не так спекотно, як на узбережжі, але й не так холодно, як вище в горах. Убуд і прилеглі території буквально потопають у зелені — всюди величезні дерева, безліч пальм, а також незкінченні мальовничі рисові поля і тераси.

Недалеко від Убуда знаходяться всілякі місця розваг для туристів — музеї, храми, парк птахів, ботанічний сад, тут же знаходяться компанії, які організовують активний відпочинок — тури на велосипедах, рафтинг, каньонінг і ін., а також недалеко знаходяться вулкани, озера і водоспади в центрі острова (рис. 2.34).

Рис. 2.34. Район Убуд

Джерело: [22]

На території Убуда знаходиться знаменитий Ліс мавп (Monkey Forest) — ліс з високими деревами, в якому живуть мавпи. Мавпи тут всюди — одні повзають

по деревах, інші жебракують, намагаючись виманити у туристів їжу, треті плесцуться в фонтані або валяються на доріжках, чухаючи животики або граючи з малюками.

Нічного життя в Убуді немає, місцеві правила порядку забороняють шум після 10.30 вечора.

- Кута

Давним давно Кута була дуже маленьким селом при двох будинках на березі Індійського океану. Ніяких асфальтових доріг, ніяких туристів, нічого. Це було просто крихітне рибальське поселення. У нинішній час Кута є дуже щільно забудованим поселенням, з вузькими вуличками, практично постійно забитими таксі, машинами і байками, з безліччю готелів найбільш різних цінових категорій, а також кафе, ресторанів, клубів і магазинів.

Опинившись на вулицях Кути, можна сміливо очікувати, що на вас будуть накидатися продавці з місцевих крамничок, пропонувавши вас усіма силами купити що-небудь вам непотрібне, а також орендувати байки. Працівники масажних салонів і магазинів сім-карт також очікують туристів тут.

Не дивлячись на всі недоліки, в Куті як і раніше безліч туристів. У зв'язку з цим, тут знаходяться численні туристичні інформаційні центри, де можна вибрати екскурсію в будь-яке місце острова на будь-який смак.

Пляж Кути є 5 кілометровою смужкою світло-коричневого піску, де без проблем можна орендувати лежак і вдосталь навідпочиватись. Цей пляж щоранку чиститься за допомогою машини і працівників спільного проєкту компаній Quiksilver і Coca-Cola. Кута Біч відмінно підходить для серфінгу, адже м'яка хвиля в Куті добре зарекомендувала себе як ідеальна для навчання цьому водному спорту. У зв'язку з цим, на пляжі дуже багато місцевих біч-точок, які здають дошки в прокат і навчають серфінгу. Тут же розташовані 5 російськомовних серфових шкіл.

Недоліком пляжу є продавці сувенірів, що залучають до своїх послуг то тут, то там, пропонуючи луки зі стрілами, саронги, морозиво або масаж. Метушня, характерна для Кути, володіє і пляжем — тут відпочиває безліч туристів, як

європейців і австралійців, так і індонезійців. А у вихідні на заході на пляж Кути виходить незліченна кількість місцевих. Любителі шопінгу знайдуть в Куті сотні магазинів і кілька великих торгових центрів, що пропонують товари на будь-який смак, починаючи від дешевих сувенірів, серферського обладнання, закінчуючи модними брендами з бутиків торгових центрів.

З того моменту, як сонце занурюється у води океану, починається нічне життя Кути. Кафе, бари і клуби, розташовані уздовж головної вулиці Кути — Легіан (Jalan Legian), гримлять своєю музикою. Навіть найзапекліший тусовщик зможе знайти тут собі місце, щоб вдосталь відпочити. Наразі такі дні в Куті щоночі — навіть о 4 годині ранку в понеділок тут стоять затори з таксі, що прагнуть підвезти туристів до готелю.

- Семіньяк

Райони Балі різноманітні, наприклад, Семіньяк найдорожчий з них. Тут не проблема знайти елітні вілли, готелі, спа, клуби і ресторани. Семіньяк набагато спокійніший, ніж райони Балі Кута або Легіан, тут практично немає зазивав і тих, хто б смикав вас за руку, пропонуючи вам що-небудь купити. Магазини, розташовані тут, більш вишукані, ніж у Легіані або Кути, тут же можна знайти кілька арт-галерей, а також безліч ресторанів. Наразі цей район острова можна вважати можливістю подивитись на дикий острів з точки зору елітного відпочинку (рис. 2.35).

Рис. 2.35. Центральний пляж району Семіньяк

Джерело: [22]

Пляж Семіньяк дуже схожий на пляж Кути, відрізняючись лише тим, що тут менше відпочиваючих і продавців. У цьому районі знаходиться кілька закладів, що пропонують провести вечір, якісно вечеряючи, насолоджуючись приємною музикою і видом на океан. У числі таких закладів Ku De Ta, Potato Head, а також La Plancha — тут можна зустріти захід, сидячи на м'яких пуфиках прямо на пляжі, попиваючи коктейль. Крім того, раз на два—три тижні тут проводиться пляжна вечірка, яка належить до десятки кращих пляжних вечірок світу.

Ближче до півночі, на вулицях Оберой (Jalan Oberoi) і Даяна Пура (Jalan Dhauna Pura) починається нічне життя — тут розташувалися десятки ресторанів і барів з живою музикою і караоке, а також кілька танцювальних клубів.

- Чангу

Поряд з районом Семіньяк знаходиться район Балі Чангу, характерною його рисою є некваплива атмосфера. Крім місцевого населення, тут влаштувалися експати, які живуть на острові протягом тривалого часу. Цей район вони вибрали недаремно: тут є буквально все, що потрібно для життя і відпочинку — вілли, будинки, гестхауси різних цінових категорій, які розташувалися недалеко від океану серед зелені рисових полів, кафе і ресторани на будь-який смак і гаманець, кілька магазинів, спа і спортивні клуби, серф-кемпи і серф-школи, серед яких єдиним є Wavehouse, красиві і небагатолюдні пляжі з піском вулканічного кольору, на яких можна засмагати і купатися цілими днями.

Тут можна знайти кілька серф-спотів самого різного рівня — в Чангу відмінно вчитися серфінгу, але при цьому і просунутий серфер знайде хвилю для свого рівня. До того ж звідси зовсім швидко можна дістатись до курортів Кути і Семіньяк, а також до менш людних курортів Чангу, куди з інших районів дуже довго їхати. Дуже гарний пляж Еко-біч, на березі якого розташовується ресторан, сидячи за столиком якого можна подивитися на серферів і зустріти захід, насолоджуючись стравами з морепродуктів.

Проїхавши двадцять хвилин на північ по основній дорозі Чангу, можна знайти знаменитий храм на воді Тана-Лот, який є одним з 9 найважливіших храмів

Балійської релігії. Це місце дуже популярне для зустрічі заходів, а пляжі з вулканічним піском навколо вражають своєю красою (рис. 2.36).

Рис. 2.36. Район Чангу

Джерело: [22]

Що стосується нічного життя: по неділях в деус проводяться святкування з живою музикою. Деус (Deus ex Machina) — це знаменитий австралійський серф-байк-шоп, з галереєю, рестораном і навіть скейтбордівськими мінірампами, також тут є вечірки в Old Man's, Pretty Poison і Sand bar. Звідси рукою подати до місцевих вечірок Семіньак, де можна потанцювати і послухати живу музику.

- Санур

Санур — тихе містечко на східному узбережжі острова в 20 хвилинах їзди від Кути. Санур вважається найстарішим курортом Балі. Це місце дуже спокійне і неквапливе, і більше підходить для сімейного відпочинку або відпочинку літніх людей. На головній вулиці Данау Тамблінган (Jalan Danau Tamblingan) знаходяться різні ресторани, бари з живою музикою і магазини. Пляж Санур непоганий для загоряння і зустрічі світанків. У Санур знаходиться кілька серф-спотів, які працюють в сезон дощів, але тут катаються в основному японці і місцеві. У сухий сезон, коли дме вітер, в Санур можна зайнятися кайт-серфінгом і віндсерфінгом. Незважаючи на те, що дайвінг в районі Санур не найбільш

якісний, тут розташована більшість найбільших дайвінгових операторів Балі (рис. 2.37).

Рис. 2.37. Район Санур

Джерело: [22]

Слідом за рейтингами кращих туристичних напрямків 2019 р. та найбільш незвичайних готелів у світі, найбільший туристичний портал TripAdvisor представив топ—10 кращих островів планети. Рейтинг традиційно був складений на основі відгуків та рекомендацій користувачів популярного сервісу.

У 2019 р. кращим островом світу став Провіденсіалес — великий острів у Карибському морі, розташований на заході архіпелагу Кайкос, що належить до складу острівної держави Теркс і Кайкос. У трійку лідерів також увійшли другий за величиною острів Гавайського архіпелагу Мауї і острів в Карибському морі Роатан.

У 2019 р. р. користувачі порталу TripAdvisor склали список найкращих островів планети, де Балі займає почесне 7 місце. Весь рейтинг наразі виглядає так (рис. 2.38):

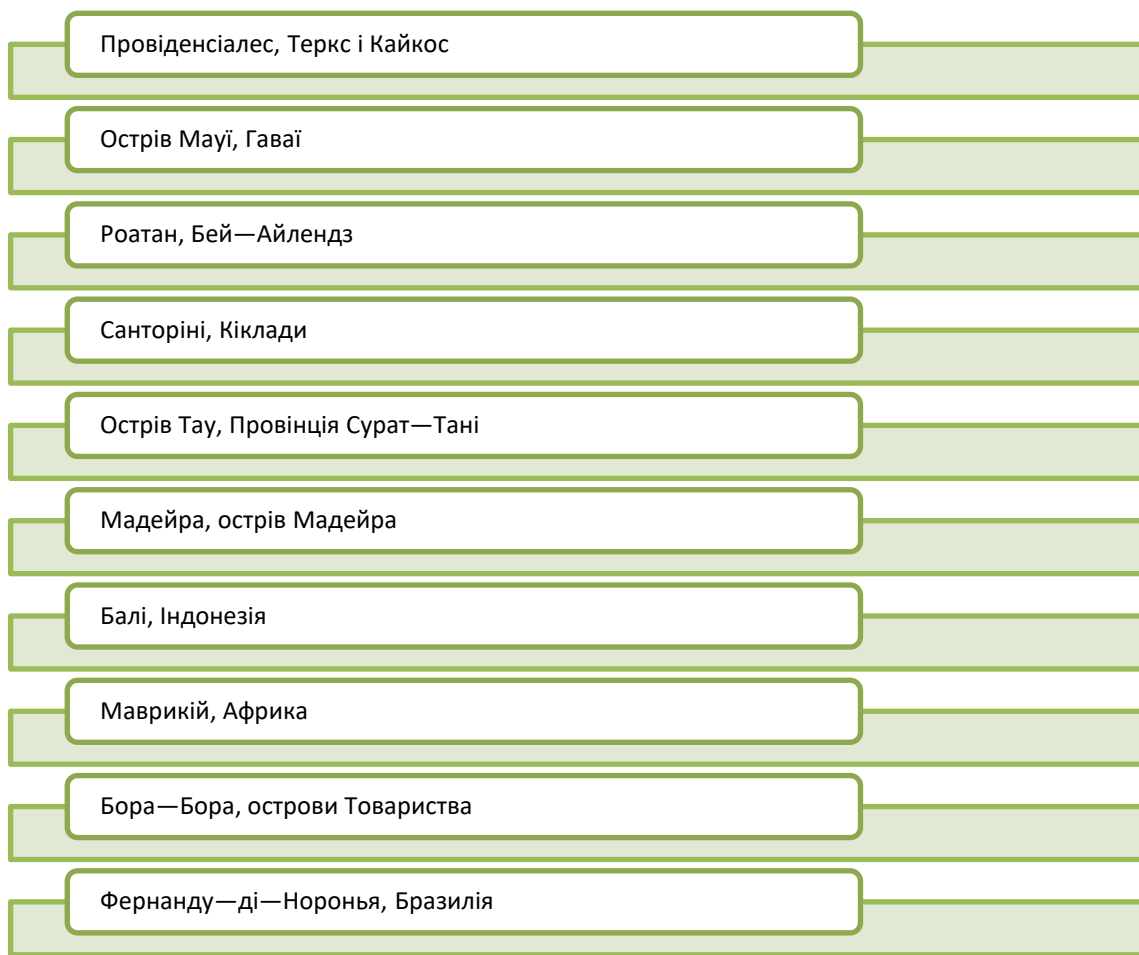

Рис. 2.38. Рейтинг найкращих островів світу за версією TripAdvisor

Джерело: [49]

Балі, що займає сьоме місце в міжнародному конкурсі Travellers 'Choice серед островів, — це те місце, де мандрівники зможуть насолоджуватися сонцем на пляжі з м'яким білим піском, познайомитися з тропічними створіннями, досліджуючи з аквалангом коралові рифи або мальовничі останки військового судна, що зазнав аварії у Другій Світовій Війні.

Таким чином, аналіз рейтингів складених акредитованими виданнями показує, що острів Балі є однією з найкращих туристичних дестинацій у світі. Такі високі позиції можна пояснити комбінацією унікальних природніх та культурно-історичних ресурсів, розвиненою інфраструктурою, багатою історією та високою якістю туристичних послуг.

РОЗДІЛ 3. ПРОБЛЕМИ І ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ СУЧАСНОГО БАЛІ

3.1 Актуальні проблеми розвитку о. Балі як туристичної дестинації

Острів Балі є дуже популярним курортом серед туристів. Майже цілорічно тут світить спекотне сонце, температура повітря практично не змінюється протягом року, теплий океан омиває пляжі, в якому можна займатися серфінгом, а в спокійних місцях купаються діти. Щороку його відвідують мільйони туристів, а головне, він залишається доступним для всіх, адже рівень життя тут досить низький, ціни мізерні, житло можна знайти на будь-який смак і гаманець.

Останнім часом, Балі облюбували зірки українського шоу-бізнесу, які приїжджають сюди на відпустку, а деякі залишаються жити разом зі своєю сім'єю.

Однак не всім людям цей курорт припадає до душі. Є ті, хто по прибуттю розчаровується, шкодує про витрачений час і зіпсовану відпустку. Поширеною помилкою туристів є власне неправильне уявлення про Балі. Подивившись фото подорожі своїх знайомих в соціальних мережах і послухавши захоплені відгуки, багато хто думає, що вони відправляються в райське місце, де все буде ідеально. Тим більше, така думка може скластися у тих, хто до цього відпочивав на Мальдівах, Бора-Бора і подібних до них островах.

Основними проблемами о. Балі наразі є:

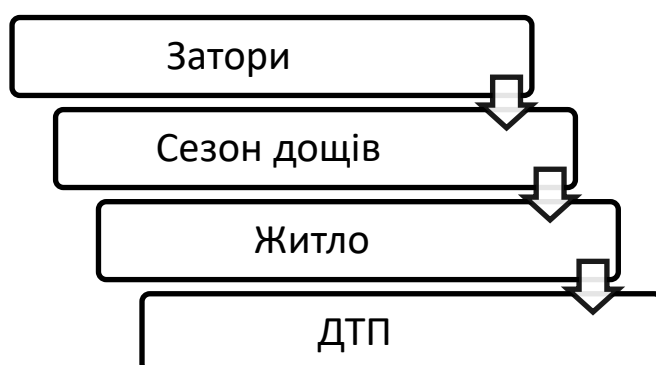

Рис. 3.1. Найважливіші проблеми для розвитку туризму на Балі

Джерело: сформовано автором.

- Затори

Острів займає велику територію, обійти його пішки неможливо. Щоб проїхати з одного району в інший, часом, необхідно витратити 30—40 хвилин часу. Тому більшість відпочиваючих воліють орендувати байк або автомобіль для комфортного пересування. Не важко уявити, які затори утворюються в густонаселених районах. Мало кому сподобається стояти в заторі при високих температурах, але ж трапляються і тропічні зливи.

Насправді, проблема не така серйозна. Однак, деякі туристи уявляють собі тихий і романтичний відпочинок на невеликому острівці, береги якого омивають спокійні, блакитні води Індійського океану. Тому, в результаті, вони залишаються здивованими і швидше за все неприємно.

Райони на даному курорті є абсолютно різні, в тому числі малонаселені, але туристичні зони — це розвинена інфраструктура, клуби, магазинчики, кафе, бари, ринки, де збирається велике скупчення туристів і місцевих жителів.

- Сезон дощів

З листопада по березень не найсприятливіший час для відпочинку на індонезійських пляжах, так як це сезон дощів. Сонце періодично з'являється, однак небо часто затягнуте хмарами, дощі не дрібні, йдуть справжні тропічні зливи. Вони тривають не весь період даного сезону, буває тижнями стоїть гарна погода. Туристи, які проживають на острові довгий час, не зважають на цю проблему. Якщо ж відпустка коротка, є ризик, що вона буде зіпсована. А також, через дощі океан сильно забруднений. Деякі туристи приходять в жах від побаченого.

- Житло

Житло можна підібрати від найдешевшого — 180 \$ на місяць, до дорогого — тисячі доларів на добу. Якщо орендувати другий варіант, туристи навряд чи залишаться незадоволеними, проте в пошуках бюджетного або середнього варіанта, де буде відповідати ціна-якість, відразу знайти не вдасться. Будиночки і бунгало практично не обставлені, часом вони мають тільки одне ліжко і невелику кухню (або без неї). Не завжди присутній кондиціонер, якщо він є, вартість оренди вище. На стінах немає шпалер — через високу вологість повітря вони стіни

вкриваються пліснявою. А в деяких будиночках душ знаходиться на відкритому повітрі.

- ДТП

Поїздка на мотоциклі на Балі — звична справа для багатьох іноземців, навіть для тих, хто ніколи не їздить на мотоциклах у своїх країнах. Більшість з них орендують мотоцикли в таких туристичних районах, як Кута, Семіньяк та Убуд.

За перші 3 місяці 2020 р. в дорожньо-транспортних пригодах постраждало 15 іноземців. Четверо іноземців загинули в аваріях, тоді як інші 11 іноземців отримали тілесні ушкодження. Наразі повідомляється, що багато іноземців, які потрапили в аварії на мотоциклах, носили шоломи, але вони не одягали їх належним чином.

Наразі мотоцикл можна взяти напрокат за 50 000 рупій (3,65 доларів США) до 100 000 рупій на день. Власники орендних засобів здебільшого не вимагають водійських прав від іноземців, які хочуть взяти напрокат свої мотоцикли. Зазвичай вони лише просять їх показати свої паспорти, для того, аби його сфотографувати. Начальник відділу судової медицини лікарні Сангла Іда Багус Путу Аліт сказала, що жертви ДТП зазвичай помирають від травм голови, оскільки не носять шоломів. "Виходячи з мого досвіду, більшість жертв дорожньо-транспортних пригод гинуть від травми голови", — сказала Аліт.

Поліція Балі зафіксувала загалом 486 дорожньо-транспортних пригод по всьому острову з січня по квітень цього року. В усіх аваріях загинуло 142 людини, 130 людей отримали важкі тілесні ушкодження та 590 людей — легкі. Фінансові збитки від аварій склали близько 1,1 млрд рупій.

Загалом у 2019 р. на Балі сталося 1492 дорожньо-транспортних пригод. Внаслідок аварій загинуло 504 людини, 254 особи отримали важкі тілесні ушкодження та 1890 людей отримали легкі тілесні ушкодження. Загальні фінансові збитки, спричинені ними, перевищили 3,88 млрд рупій.

Щоб контролювати зростаючу кількість дорожньо-транспортних пригод, Нур'яна сказала, що поліція постійно проводить рейди, спрямовані на місцевих

жителів та туристів на мотоциклах. Однак у 2019 р. у лікарні Сангла зафіксували 95 смертей іноземців спровокованих ДТП, що майже вдвічі перевищило 49 іноземців, які померли в 2018 р. Цього року ця цифра також показала зростання, оскільки за перші три місяці померло 35 іноземців. Вони були як туристами на відпочинку, так і емігрантами, які роками живуть на острові.

Також до серйозних проблем острова варто віднести достатньо високий рівень кримінальних злочинів на території всього острова. Наприклад, за 2019 рік кількість попередньо зареєстрованих кримінальних дій зменшилось до 7785 випадків, порівняно з 8100 випадками в 2018 р.

Він так само відзначив, що злочини пов'язані з крадіжкою мотоциклів стала основною проблемою для поліції на Балі. У 2019 р. сталося 541 таких крадіжок, що майже в два рази більше 350 випадків, що сталися у 2018 р.

Також кількість злочинів скоєних на території Балі, в яких іноземці постраждали, виросла до 170 випадків проти 147 у 2018 р. Так само збільшилась кількість кримінальних справ, в яких іноземці були винними: стався зріст таких випадків із 65 у 2018 р. до 68 у 2019 р.

3.2 Перспективні напрями розвитку туристичної діяльності регіону

Острівний туризм набирає велику популярність і особливо активно розвивається останні 10 років. Спостерігається тенденція сталого зростання всіх показників світової сфери острівного туризму. Такий висновок підтверджується щорічними позитивними прогнозами експертів Всесвітньої туристської організації.

Кількість туристів, що прибувають на острови, не знаходиться в прямій залежності від туристського потенціалу приймаючих територій. Володіючи незмінною кількістю туристських ресурсів та туристичної інфраструктури, острови щорічно змінюють як темпи зростання туристських прибуттів і доходів, так і напрямки цього зростання від позитивного до негативного.

Для збільшення потоку міжнародних туристів на екзотичні острови слід поліпшити сприйняття відвідувачів, необхідно, щоб обслуговування відповідало світовому класу і знаходилося в стійкому стані, при цьому зберігши природний образ островів, яким притаманні природні, культурні, історичні та соціальні особливості ситуації місцевості.

Перевагою Індонезії, зокрема о. Балі, є її демографічна ситуація. Понад половини населення країни сьогодні — школярі, саме вони стануть основою робочої сили та економічного процвітання до 2050 р. Балі знаходиться у виграшному положенні в порівнянні з Таїландом, Японією та іншими країнами регіону, які вже тепер змушені запрошувати робочу силу ззовні.

Однак в цьому полягає і один з ключових викликів, який стоїть перед цим островом сьогодні. Рівень освіти і добробуту в країні досить низький. Підвищити їх можна, розвиваючи телекомунікаційні системи. Доступність Інтернету, онлайн-освіти та електронної комерції можуть сприяти розвитку країни в майбутньому.

Натомість через географічні особливості і ускладнене транспортне сполучення архіпелагу, острів Балі не має можливості сліпо копіювати моделі розвитку інших країн, а повинен йти власним унікальним шляхом.

Згідно зі статистичними даними, 67% валового регіонального продукту острова в 2019 створювалося туризмом. У той же час, сільське господарство приносило лише 17% і інші галузі близько 15% (табл. 3.1).

Таблиця 3.1

Острівні держави, лідируючі за питомою вагою
туристичної галузі у ВВП

Держава	% вкладу туризму в загальний ВВП на 2019 рік
Мальдіви	79,4
Антигуа і Барбуда	60,4
Сейшельські о—ви	58,1

Багамські о—ви	44,8
Фіджи	40,4
Барбадос	39,9
Домінікана	34,7
Індонезія (о. Балі)	13,3 (з них 67 – о. Балі)

Джерело: [28]

Туризм залишатиметься в центрі уваги влади не тільки тому, що він є «становим хребтом» економіки острова, а й тому, що ця галузь економіки має мультиплікативний ефект для інших секторів, включаючи сільське господарство, малі та середні підприємства.

Якщо в цілому по країні в 2019 р. економіка росла з темпом 5,7%, то на Балі зростання становило 6,24%.

Інвестиції в економіку острова склали в 2019 р. близько 2,3 млрд. доларів США, при цьому в туристичний сектор — близько 1 млрд. дол. Інша частина інвестицій була спрямована в галузі економіки, пов'язані з туризмом, такі, як будівництво готелів і вілл.

Урядові інвестиції спрямовуються, перш за все, в розвиток інфраструктури острова: модернізація аеропорту (близько 2,5 млрд. дол. США), платної дороги з аеропорту в Нуса Дуа (2,2 млрд. дол. США).

Уряд Балі планує, що в 2021 р. зростання економіки складе 6,8%, що перевищить темпи 2019 р. на 0,2%. Для досягнення цієї мети потрібно залучити інвестицій на суму близько 2 млрд. дол. США. Всього на Балі нині налічується 23 великих інфраструктурних проєктів, загальний обсяг інвестицій в які становить близько 6 млрд. дол. США.

Екологічний туризм.

Екологічні питання в майбутньому будуть хвилювати людей ще більше, ніж сьогодні. Зростаюча чутливість навколишнього середовища зі свого боку стимулює значні зусилля щодо захисту і охорони природних ресурсів. У наступні

10 років ринок о. Балі заповниться новими, більш "м'якими" видами туристських продуктів, а саме екотуризмом, націленим на дослідження навколишнього середовища, особливо флори і фауни в заповідних районах. Однак розвиток цього виду продукту може обмежитися за двома причинами. По-перше, продукт не зможе завоювати занадто великий сегмент ринку, так як він стане занадто дорогим і елітним. По-друге, може виникнути проблема, коли продукт екотуризму стане процвітаючим і велике число туристів зможе зруйнувати екосистему.

Проте цей продукт стає дуже значним, особливо для тих країн, які хочуть змінити свій імідж. На конференції COT, яка проходила в 2018 р, зазначалося, що острівний екотуризм не повинен бути обмежений певними специфічними експериментами, а повинен стати головним чинником розвитку туризму в Індонезії, зокрема на острові Балі.

З іншого боку, в найближчому майбутньому відбудуться зміни в бік довгострокової життєздатної екологічної стратегії замість обмеженої стратегії з точки зору вилучення миттєвого прибутку. Так, якщо раніше акцент робився на будівництві інфраструктурних об'єктів, зокрема готелів, і тим самим завданні шкоди навколишньому природному середовищу, то в майбутньому перевага буде віддаватися програмам відновлення та реконструкції. Наприклад, на острові Балі передбачається до 2025 р. оновити 40% діючих готелів.

З розвитком туризму, як вважають фахівці, з'явиться "новий" турист. Це означає, що традиційний вид сімейного туризму з проведенням відпустки щороку на пляжах Балі поступово поступиться місцем новим видам, а саме екотуризму, пригодницькому і пізнавальному туризму.

Туристський ринок XXI ст., дотримуючись тенденцій розвитку інших секторів економіки, з ринку продавців став ринком покупців. Це означає, що при виробництві туристської продукції компанії ще більше повинні приділяти увагу різноманітним смакам споживачів. Якщо раніше турпродукти в основному були неспеціалізовані, з однаковими характеристиками, призначеними для масового туризму, то тепер і в майбутньому туристичний продукт повинен бути не тільки

диверсифікований, а й відповідати тенденції розвитку туристського попиту, який націлений на нетривале багаторазове перебування мандрівників протягом року. З цією метою на острові Балі створюються нові концепції для залучення туристів. Тут чималу роль відіграє використання правильного туристичного брендингу як туристичної складової внутрішнього та міжнародного туризму. Наприклад, правильне позиціонування острівних атракцій та активностей в соціальних мережах допомагає острову залучати на 100—200 тисяч туристів більше щороку. Ця кількість гостей становить 5% загального приросту міжнародного потоку туристів за рік.

Маркетологи традиційно використовують демографічні та географічні критерії для визначення своїх ринків. Однак варто було б враховувати ще й психологічні, поведінкові критерії для ідентифікації мотивацій і потреб туристів.

Поширення COVID-19.

Серед інших чинників, які можуть вплинути на майбутній розвиток туризму на острові Балі, в першу чергу можна назвати поширення в усьому світі інфекційних хвороб, включаючи COVID-19, що може призупинити туристські потоки на достатньо довгий період часу.

Влада Індонезії вирішили не відкривати острів Балі для туристів до кінця року через загрозу поширення COVID-19. Таким чином, індонезійський острів Балі більше не буде відкритий для іноземних туристів у 2020 р. через побоювання з приводу коронавірусу. У заяві не уточнюється, коли Балі знову відкриється для іноземних мандрівників, але сказано, що Індонезія не буде відкрита для іноземних туристів "до кінця 2020 р." За його словами, влада Балі планує зосередитися на залученні внутрішніх туристів, щоб почати відновлення економіки після пандемії. Наразі економіка Балі майже на 80% залежить від туризму.

За даними Worldometers в Індонезії підтверджено понад 362 000 випадків Covid-19 станом на жовтень 2020 р.

Освіта і підготовка кадрів.

Освіта і підготовка кадрів на острові Балі в майбутньому туризмі займуть більш важливе місце хоча б тому, що туризм є і стає все більш

високотехнологічною, дуже контактною сферою, в якій кадри повинні бути добре освічені, комунікабельні, професійно підготовлені, повинні володіти декількома мовами і добре уявляти собі природу туризму. У туристський сектор проникають ідеї, підходи, пріоритети управлінської діяльності, розроблені в інших секторах економіки, наприклад, такі, як регулярна оцінка, ефективні методи комунікації та ін.

Освіта в туризмі о. Балі традиційно ґрунтувалося на розвитку в учнів аналітичного мислення для розуміння концептуальних проблем. Але, з іншого боку, давалися практичні знання і підвищувалася майстерність. Однак, якщо раніше працівники могли виконувати аналогічні операції в різних секторах туристської індустрії, наприклад продавати квитки, то тепер багато операцій стають більш професійними і вимагають високого рівня підготовки.

З упевненістю можна стверджувати, що останнім часом на острові відбувається становлення інфраструктури туристської освіти, основні навчальні курси якої активно створювалися в 90-і роки і продовжують розвиватися нині. Ця інфраструктура охоплює як різні школи в університеті, так і центри, і підрозділи компаній, які базуються на прогресивних педагогічних концепціях.

Однак, як вважають індонезійські фахівці з інституту туризму, "школи майбутнього стануть інститутами, в яких не тільки будуть давати знання, але які повинні перетворитися в інтегровані центри освіти, культури, відпочинку".

Важливими чинниками, які впливають на туризм острова, можуть виявитися глобальне потепління, яке може змінити флору і фауну земної кулі, а також підвищення рівня морів, яке змінить берегові зони Балі і тим самим вплине на прибережний туризм.

ВИСНОВКИ

Виконання дипломної роботи дало змогу з'ясувати засади формування острівного туризму, особливості формування туристичного потенціалу о. Балі, проблеми та перспективи цього острова у найближчі роки.

У першому розділі було розглянуто теоретико-методологічні основи формування острівного туризму та досліджено фактори, які впливають на його розвиток. Кожен із розглянутих вище факторів має свої недоліки та безумовні переваги, які треба розглядати в контексті, насамперед, зростання або зменшення туристичних прибуттів.

Результатом дослідження є класифікація факторів розвитку острівного туризму за такими критеріями: соціально-економічні, фактори географічного положення, природно-рекреаційні, історико-культурні, медико-санітарні, політичні та екологічні.

За результатами аналізу теоретичних засад встановлено, що важливим при аналізі острівного туризму є врахування перспектив відпочинку на цих територіях. Важливо звернути увагу на можливість участі в активних шоу, музичних акціях, фотографування, духовного збагачення, подорож до місць, де відсутній готельно-ресторанний бізнес та є необлаштовані для туризму території.

Другий розділ дипломної роботи присвячений дослідженню специфіки формування туристичного потенціалу о. Балі. Після визнання незалежності у 1945 р. туризм був досить слабо розвинений, а інфраструктура перебувала в зародковому стані. Але з 1950-1960-х років о. Балі став однією з улюблених точок серфінгу для жителів Австралії. Велику кількість серфінгістів з сусідніх регіонів можна було пояснити безліччю балійських пляжів з виходом до океану, невеликою заселеністю острова та низькими цінами.

Наразі на острові туристи можуть знайти багато привабливого: природа, пам'ятки культури і можливість займатися різними видами спорту. Південний Балі славиться безліччю пляжів і насиченим нічним життям. Центральний і Східний Балі цікавий в історичному і художньому плані. Острів також славиться

мальовничим ландшафтом, який утворюють вулкани, кратерні озера, рисові поля і дивовижна берегова лінія.

Найкращі готелі острова розташовані на кращих його південних узбережжях: Нуса Дуа — найпрестижніший елітний район, Кута — найбільш жваве місце острова і Санур — район, який поєднує в собі переваги двох попередніх регіонів, ставши найбільш приємним для сімейного відпочинку. Балі — відмінне місце для любителів серфінгу, вейкбордингу і дайвінгу.

Значний інтерес для туристів також являють унікальні індуїстські храми о. Балі, тропічні сади, мавпи, які живуть прямо в храмах, маса водних розваг і, нарешті, дуже низькі ціни на обслуговування, транспорт і харчування. Наприкінці ХХ ст. танці, релігійні свята, скульптура і живопис відіграють таку ж роль в туристичному бізнесі, як і постійне вдосконалення інфраструктури. Реконструйовано аеропорт, зводяться готелі класу люкс і бюджетні готелі, щоб охопити весь соціальний спектр любителів подорожей.

Останніми роками найбільшої популярності набуває елітний туризм. Тепер всесвітньо відомі зірки приїжджають в Санур на церемонії одруження, а європейські міністри проводять відпустку в «Середземноморському клубі» в Нуса-Дуа.

До останнього часу кількість туристичних прибуттів на о. Балі зростала. Якщо в 2011 р. острів відвідали 2,76 млн туристів, то в 2019 р. 6,28 млн. Ця кількість майже в півтора рази перевершила число місцевих жителів (4,2 млн).

У третьому розділі дипломної роботи було визначено основні проблеми та перспективні напрямки розвитку острова. Важливими проблемами острова на сьогоднішній день є сезон дощів, велика кількість ДТП, неякісні умови житла та затори. Однак урядом країни приймаються заходи щодо зменшення цих проблем. У майбутньому найбільш перспективними напрямками розвитку туризму на острові будуть екологічний туризм, лікувальний туризм та освіта кваліфікованих кадрів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Азарян О.М. Ринок туристичних послуг: моніторинг і розвиток комплексу маркетингу: монографія / О.М. Азарян, Н.Л. Жукова. – Донецьк: Вид-во ДонМУ, 2002. – 241 с.
2. Александрова А. Ю. Джакарта // Журнал «Відкритий урок». – 2013. – С. 55-57.
3. Бандиленко Г. Г. История Индонезии / Г. Г. Бандиленко, Е. И. Гневушен Д. В. Деопик, В. А. Циганов: учеб. для вузов по спец. «История» : в 2 ч. – М. : [Б. и.], 1992.
4. Борушак М. Проблеми формування стратегії розвитку туристичних регіонів: монографія / М. Борушак – Львів: ІРД НАН України, 2006. – 288 с.
5. Борщук Є. Основи стійкого розвитку екологоекономічних систем: монографія. Львів: Растр-7, 2007. 436 с.
6. Волкова О. Індонезія // Журнал подорожей «Кругосвіт». – 2013. – С.18-21.
7. Герасимчук З., Глядіна М. Регіональна політика розвитку рекреаційної сфери: механізми формування та реалізації: монографія. Луцьк: Надстир'я, 2006.
8. Другов А. Ю. Трудные дороги независимой Индонезии / А. Ю. Другов // Восток. – 2010. – № 4. – С. 74–85.
9. Дурович А. П. Менеджмент туризму: навчальний посібник / А. П. Дурович. - К. : Економіка та менеджмент, 2010. – 417 с.
10. Дядечко Л.П. Економіка туристичного бізнесу: навчальний посібник [для студ. вищ. навч. закл.] / Л.П. Дядечко. – К.: Центр учбової літератури, 2007. – 224 с.
11. Єрмаченко В. Є., Журавльова С. М. Стратегії розвитку підприємств готельного господарства. Молодий вчений. 2015. № 5(1). С. 138-141.
12. Жукова М.А. Индустрия туризма: менеджмент организаций / М.А. Жукова. – М.: Финансы и статистика, 2006. – 200 с.

13. Каноністова З. С. Туристичні міста Індонезії // Журнал «Країни світу». – 2013. – № 7. – с. 5-10.
14. Ключенко А. В. Архітектурні пам'ятки Індонезії // Журнал «Світова архітектура». – 2012. - №10. – с. 48-51
15. Комліченко О.О. Фактори розвитку туристичної галузі / О. О. Комліченко. – Науковий вісник Херсонського державного університету. – № 25. – С. 75 – 81.
16. Кузик С. П. Географія туризму. [Електронний ресурс] / Режим доступу: http://pidruchniki.com/1584072043738/turizm/geografiya_turizmu
17. Левтонова Ю. О. Юго-Восточная Азия: актуальные проблемы развития / Ю. О. Левтонова, Г. С. Шабалина // Восток. – 2007. – № 6. – С. 148–156.
18. Мальська М. П. Міжнародний туризм і сфера послуг: підручник / М. П. Мальська. – К. : Міжнародний туризм, 2011. – 302 с.
19. Мальська М. П. Туристичний бізнес: підручник / М. П. Мальська. – К. : Міжнародний туризм, 2011. – 206 с.
20. Масляк П. О. Країнознавство: підручник / П. О. Масляк. – К. : Рекреаційна географія, 2012. – 342 с.
21. Менеджмент туризму: Туризм и отраслевые системы: учебник / [И.В. Зорин, А.И. Зорин, Т.А. Ирисова и др.]. – М.: Финансы и статистика, 2002. – 272 с.
22. Молчанов А. Індонезія: Парки та заповідники / / Журнал «Туризм і відпочинок». – 2012. – с. 19-25.
23. Момонт Т.В. Основні фактори розвитку ринку туристичних послуг / Т. В. Момонт. // Економіка. Управління. Інновації. - 2012. - № 1, с. 19-24.
24. Організація туризму / Г. А. Бондаренко, А. П. Дурович, Т. М. Сергєєва. – Мн.: Нове знання, 2011. –511 с.
25. Пуцентейло П. Р. Економіка і організація туристично-готельного підприємництва: підручник / П. Р. Пуцентейло. – Львів : Світова економіка, 2010. – 344 с.

26. Розвиток туристичного бізнесу регіону: монографія / за ред. І. Школи. Чернівці: Книги – XXI, 2007. 292 с.
27. Смаль І.В. Туристичні ресурси світу: підручник / І. В. Смаль. – К.: Туризм, 2011. – 269 с.
28. Сокол Т. Г. Основи туристичної діяльності/ Т. Г. Сокол. - К.: Грамота, 2011. - 264 с.
29. Сундаков В. Індонезія: зовнішні зв'язки, туризм та рекреація // Журнал «Мандрівник». – 2012. - № 3. – с. 74-79.
30. Ткаченко Т. Сталий розвиток туризму: теорія, методологія, реалії бізнесу: монографія. 2-ге вид., випр. та доп. Київ: Київ. нац. торг-екон. ун-т, 2009. 463 с.
31. Фролова О. Туризм в Азії // Журнал «Тонкощі туризму». – 2012. – с. 33-42
32. Цехмістрова Г. С. Індонезія // Журнал «Туризм Азії». – 2012. – с. 7-12
33. Цьохла С.Ю. Систематизація факторів розвитку туристичної індустрії / С.Ю. Цьохла // Ученые записки Таврического национального университета им. В.И. Вернадского. Том 22(61). – 2009. – № 2. – С. 373-380.
34. Черенева Е. А. Индонезия: проблема национального единства и территориальной целостности / Е. А. Черенева, Г. С. Шабалина // Восток. – 1999.
35. Bala Numa, and Sara Kinson, “A Review of the Bali Sustainable Development Project: Village Surveys from a Gender Perspective”, *Publication Series*, no 29, University Consortium on the Environment, University of Michigan, 1992.
36. Bell, C. (2014). Bar talk in Bali with (s) expat residential tourists. *Journal of Tourism and Cultural Change*. <http://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/14766825.2014.946422>
37. Bond, C. et al. (2010). «Social media advertising: An investigation of consumer perceptions, attitudes, and preferences for engagement», Melbourne: Monash University ANZMAC.

38. Bruce Mitchell, "Sustainable development at the village level in Bali, Indonesia", *Human Ecology: An Interdisciplinary Journal*, Vol. 22, No 2, 1994, p. 189-211. DOI : [10.1007/BF02169039](https://doi.org/10.1007/BF02169039)
39. Bruce Vaugh. Indonesia: Domestic Politics, Strategic Dynamics, and U.S. Interests: January. – 31. – 2011.
40. Colin Brown, *A Short History of Indonesia: The Unlikely Nation*, Talisman, 2011.
41. Crouch, Harold. *The Army and politics in Indonesia* / Harold Crouch. – London, 2007.
42. Ernawati, N. M. (2015). Producer–market orientation of community-based tourism (CBT) products: A case study in Bali, Indonesia. Unpublished thesis. Edith Cowan University. Perth, Australia.
43. Ernawati, N., Dowling, R., & Sanders, D. (2015) Tourists' perceptions of community based tourist products for sustainable tourism in Bali, Indonesia. In M. Hughes, C. Pforr, & D. Weaver (Eds.), *The Practice of Sustainable Tourism* (pp. 95-112). London, UK: Routledge.
44. Gundersen, A. (2017). Starting over: Searching for the good life-an ethnographic study of western lifestyle migration to Ubud, Bali. *New Zealand Sociology*, 32(2), 157-171.
45. Gusti Ayu Made Suartika, "Sand, Sea and Ceremony: Conflict over the Littoral Public Realm in Sanur, Bali", *Procedia – Social and Behavioral Sciences*, Vol. 179, 2015.
46. John B. Haseman, Eduardo Lachica. *The U.S. / B. John // Indonesia Security Relationship: The Next Step*. Published by the United States–Indonesia Society. – January, 2009.
47. Hakim L, Hong SK, Kim JE, Nakagoshi N. 2008. Tourism and cultural landscape at the Tengger, East Java, Indonesia: The implications for ecotourism planning. *Kor J Env Eco* 22: 207-220.
48. Hobart, M. (2011). Bali is a brand: a critical approach. *Jurnal Kajian Bali (Journal of Bali Studies)*, 1(1), 1-26.

49. Drew Knight, Bruce Mitchell and Geoffrey Wall, "Bali: Sustainable Development, Tourism and Coastal Management", *Ambio*, Vol. 26, No 2, 1997.
50. Leonard O. Gertler and Sugeng Martopo, "Sustainable development for Bali", *Publication Series*, no 7, University Consortium on the Environment Editions, University of Michigan, 1991.
51. Michel Picard, "Bali: The Discourse of Cultural Tourism", *Espace Temps*, 2010 <http://www.espacestemp.net/articles/bali-the-discourse-of-cultural-tourism/%5D>.
52. Michel Picard and Adrian Vickers, "Being Balinese in the face of tourism", in Sylvine Pickel-Chevalier and Philippe Violier (eds.), *Tourism in Bali: Means of Sustainable Development?* Cambridge Scholars Publishing, forthcoming.
- Pemprov Bali. 2006. Profil Daerah Bali. Pemerintah Provinsi Bali, Denpasar.
53. Prideaux B, Laws E, Faulkner B. 2003. Events in Indonesia: Exploring the limits to formal tourism trends forecasting methods in complex crisis situations. *Tour Manage* 24: 475-487.
54. Samadhi TN. 2004. Making cosmo-religious landscape: The design of Balinese town's civic centre (Bali, Indonesia). *Hab Intern* 28: 103- 122.
55. Schulte Nordholt, *Bali. An open Fortress*, 6–10; and Hitchcock and Putra, *Tourism, Development and Terrorism*, 21.
56. See Minca, "The Bali Syndrome: The Explosion and Implosion of Exotic Tourist Places," 389–403.
57. Stettner, A. (1993). Community or commodity? Sustainable development in mountain resorts. *Tourism Recreation Research*. Theme Issue Mountain Parks Resorts and Conservation, 18(1), 39.
58. Whitten T, Soeriaatmadja RE, Afif SA. 1996. The Ecology of Java and Bali. *The Ecology of Indonesia Series Volume II*. Periplus, Singapore.
59. Yeoman I, Brass D, McMahon-Beattie U. 2007. Current issue in tourism: The authentic tourist. *Tour Manage* 28: 1128-1138.
60. Yudiantini NM. 2003. Balinese traditional landscape. *J Pemukiman Natak* 1: 65-80.